



Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

**Strategie odsouzených opouštějících výkon trestu odnětí
svobody a možnost využití podpory v rámci
Moravskoslezského kraje**

Bakalářská práce

Charitativní a sociální práce

Autor: Jana Dobešová, DiS.

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Hlobil Skoupilová

Olomouc 2023



Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

**Strategie odsouzených opouštějících výkon trestu odnětí
svobody a možnost využití podpory v rámci
Moravskoslezského kraje**

Bakalářská práce

Charitativní a sociální práce

Autor: Jana Dobešová, DiS.

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Hlobil Skoupilová

Olomouc 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci 16. 1. 2023

.....

Jana Dobešová, DiS.

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat Mgr. Zuzaně Hlobil Skoupilové za vedení této práce, za její rady, připomínky a vstřícnost, které mi během psaní bakalářské práce poskytovala.

OBSAH

Úvod.....	9
Teoretická část.....	12
1 Cílová skupina	12
2 Kriminální chování	15
2.1 Prizonizace	16
3 Proces resocializace	17
3.1 Resocializace	17
3.2 Penitenciární péče.....	17
3.3 SARPO – vyhodnocení rizik	18
3.4 Výstupní oddíl	19
3.5 Postpenitenciární péče	21
3.6 Inovace	23
4 Analýza možností pro CS v MSK	25
4.1 Pracovní uplatnění	26
4.2 Bydlení	26
4.3 Řešení dluhové problematiky	27
5 Strategie a motivace	29
5.1 Druhy motivů	29
5.2 Životní strategie.....	30
Dosavadní realizované výzkumy	32
Shrnutí teoretické části	33
Empirická část.....	34
6 Cíl práce	34
7 Popis metodologie výzkumu a sběru dat.....	35
7.1 Kvalitativní výzkum	35

7.2	Metoda výběru respondentů	35
7.3	Technika sběru dat.....	35
7.4	Analýza dat.....	36
7.5	Kvalita výzkumného vzorku.....	36
8	Vlastní výzkum	37
8.1	Popis výzkumného souboru.....	37
8.2	Příprava a sběr dat	37
8.2.1	V terénu	39
8.2.2	Kódování	39
8.3	Výzkumné šetření.....	40
8.4	Etika výzkumu.....	40
8.4.1	Sebereflexe	40
9	Výsledky výzkumného šetření	41
9.1	DVO 1: Jakou představu mají odsouzení o svém životě po propuštění?	41
9.1.1	Plány a představa v oblasti finančního zajištění života.....	41
9.1.2	Plány a představa v oblasti řešení dluhové problematiky	41
9.1.3	Plány a představa v oblasti bydlení	42
9.1.4	Plány a představa v oblasti vztahů a rodiny	42
9.2	DVO 2: S jakými informacemi jsou odsouzení ve VTOS obeznámeni?	42
9.2.1	Oblast dluhů	43
9.2.2	Pracovní uplatnění po VTOS	43
9.2.3	Bydlení	43
9.3	DVO 3: Jaké informace považují samotní odsouzení za důvěryhodné a hodlají je využít?	44
9.3.1	Zdroje a důvěryhodnost informací	44
9.3.2	Využití informací	44
9.4	Souhrn a interpretace dat	45

Diskuse a doporučení pro praxi.....	47
Závěr.....	48
Bibliografický seznam	50
Tabulky	56
Přílohy.....	567
Anotace	67
Abstract	67

Seznam zkratek

MSK	Moravskoslezský kraj
NO	nezisková organizace
NNO	nestátní nezisková organizace
o. p. s.	obecně prospěšná společnost
p. o.	příspěvková organizace
PP	podmíněné propuštění
PČR	Policie České republiky
PMS	Probační a mediační služba
RT	rejstřík trestů
SVL	sociálně vyloučená lokalita
VSČR	Vězeňská služba České republiky
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
z. ú.	zapsaný ústav

Úvod

V bakalářské práci s názvem **Strategie odsouzených opouštějících výkon trestu odnětí svobody a možnost využití podpory v rámci Moravskoslezského kraje** se zaměřím na strategii odsouzených, kteří opouštějí výkon trestu odnětí svobody (dále jen VTOS), a na to, jaké mají možnosti využít podpory v rámci Moravskoslezského kraje (dále jen MSK). Vnímám nedostatek v zaměřenosti na žádanou podporu z jejich strany a v prezentaci podpory směrem k odsouzeným před výstupem a po něm obecně.

Zaměřím se na osoby, které opouštějí věznici po době delší než tři roky a pokusím se zjistit, jaké jsou jejich plány a jaké strategie k znovu začlenění do společnosti volí. Dále zmapuji možnosti podpory v MSK a pokusím se zjistit, jak se tito lidé dostávají k informacím a které zdroje jsou pro ně důvěryhodné. Toto téma je podle mého názoru nejen velmi zajímavé, ale také důležité. Důvodem mého zájmu je primárně skutečnost, že znalost myšlenek a názorů osob opouštějících věznice může vysokou měrou přispět ke zvýšení kvality nabízených služeb v této oblasti a jejich reálnému využití, což se může pozitivně projevit na míře recidivy. Je nutno si připustit, že všichni odsouzení, mimo těch odsouzených doživotně, dříve nebo později projdou brány věznice, a proto jde o aktuální, ale zároveň kontroverzní téma, které musí společnost řešit.

Česká republika má ze zemí EU čtvrtou nejvyšší míru uvěznění. Recidiva je vysoká, jelikož sedm z deseti propuštěných se do vězení vrací. Lidé s trestní minulostí čelí při integraci do společnosti mnoha překážkám a potýkají se s předsudky. Statistické údaje Vězeňské služby ke dni 31. 5. 2022 uvádějí, že je uvězněno 19 259 osob, a ve čtyřech věznicích MSK kraje bylo k 31. 12. 2021 1623 osob (Mäsiarová, 2022, s. 78). Propuštěných vězňů v roce 2021 bylo 10 190 (Mäsiarová, 2022, s. 153), a proto je důležité tomuto palčivému tématu věnovat pozornost.

Pobyt ve výkonu trestu ovlivňuje sociální i pracovní návyky, propuštěným často chybí kvalifikace k pracovnímu uplatnění, návrat mají zkomplikovaný také absencí rodinného zázemí nebo bydlení, většina z nich je zadlužená. Problém jim dělá komunikovat s institucemi nebo orientovat se v sociálním systému. Propuštění s sebou přináší tlak na řešení všech záležitostí najednou. Úspěšné resocializaci těchto osob často brání jejich osobnostní vlastnosti, životní styl a minulost. Příčinu problémů můžeme vidět ve třech rovinách: v individuální na straně odsouzeného, což jsem popsala výše, v

systemové, kde patří vysoká míra sociálně vyloučených lokalit, kumulace ubytoven, nedostatek sociálních služeb a zkostnatělost systému sociálních dávek, ale také ve společenské rovině, jež je spojena s předsudky, obavami či labelingem. Nedostane-li se člověku za těchto okolností pomoci ze strany společnosti, může se dostat do situace, kterou můžeme považovat za extrémní formu sociálního vyloučení – do bezdomovství nebo může opětovně začít páchat trestnou činnost. „*Za nežádoucí stav, který je z důvodu ochrany společnosti před opakovaným pácháním trestné činnosti nezbytné odstranit, musí být považována situace, kdy osoba propuštěná z výkonu trestu odnětí svobody opouští vězeňské zařízení s několika stokorunami v kapse, bez jakéhokoliv zázemí, do něhož by se mohla vrátit, a s žádnou reálnou představou o tom, jak se v následujících dnech postará o zajištění základních potřeb. Aktivita státu či státem podporované ve směru poskytnutí asistence osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody se mnohonásobně vyplatí nejenom z finančního pohledu úspor vysokých nákladů vynakládaných na odsouzeného, který se vrací do výkonu trestu, ale především z hlediska ochrany zájmů společnosti před kriminalitou a snížení počtu potenciálních obětí trestné činnosti.*“ (Koncepte vězennství do roku 2025, s. 117)

Není tedy divu, že osoby opouštějící VTOS potřebují podporu, kterou mohou získat prostřednictvím služeb nabízených státními a nestátními neziskovými organizacemi. Ty by však měly vždy reflektovat nejen potřeby většinové společnosti, ale především potřeby odsouzených. Gideon a Sung (2010) ve své publikaci uvádí: „*Navzdory některým slibným pokrokům za poslední dvě desetiletí je jasné, že recidiva vězňů zůstává důležitým a nevyřešeným celosvětovým problémem. Bývalí vězni stále čelí problémům, jako je problém s bydlením, zaměstnáním a sociálními dávkami.*“ Tomášek na základě výzkumu (2017, s. 76) hovoří o nepřipravenosti odsouzených na život, který je po propuštění z vězení čeká, v souvislosti s chybějící základní orientací v jejich povinnostech, dluzích nebo soudních rozhodnutích. Nehodnotí však, zda nepřipravenost pramení z jejich nezájmu, popřípadě ji lze připsat na stranu systému, vypichuje však chybějící plány nebo konkrétní kroky, které by měl odsouzený po propuštění promyšlené.

S odsouzenými ve VTOS pracují sociální pracovníci. Když propuštěný opustí bránu věznice, začlenění do společnosti by měli podpořit nejen sociální kurátoři nebo pracovníci Probační a mediační služby (dále jen PMS), ale zapojit by se měl také Úřad práce ČR (dále jen ÚP) a v neposlední řadě neziskové organizace. Jelikož pracují v nestátní

neziskové organizaci RUBIKON Centrum, z. ú., (dále jen RUBIKON Centrum) téma začlenění osob propuštěných z VTOS je mi blízké. Organizace RUBIKON Centrum již od roku 1994 pomáhá lidem s trestní minulostí se sociální stabilizací, podporuje je na cestě do společnosti, radí jim, jak získat a udržet si práci, jak řešit dluhy a učí je odpovědnosti vůči sobě, rodině i okolí. Ročně poskytuje služby až 2000 osob. RUBIKON Centrum se snaží bourat stereotypní názory většinové společnosti, je nositelem mnoha inovací ze zahraniční praxe a také se aktivně angažuje v systémových změnách.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, jaké plány a strategie vedoucí k opětovnému začlenění do běžného života volí odsouzení po propuštění z VTOS po době delší než tři roky, jaké informace mají a zda je pokládají za podstatné, případně ze kterých zdrojů jsou pro ně informace důvěryhodné a hodlají je využít.

Vzhledem k rozsahu bakalářské práce a obsáhlosti problematiky nelze tuto práci, a zvláště její výzkum chápat jako jediný platný výsledek, a to především z toho důvodu, že rozhovorů bylo pouze šest.

Teoretická část

Teoretickou část jsem rozdělila do pěti částí. V první kapitole se budu věnovat vymezení cílové skupiny, ve druhé kapitole popíšu kriminální chování vliv výkonu trestu na odsouzeného. Ve třetí kapitole se budu zabývat procesem resocializace, ve čtvrté kapitole uvedu možnosti, které nabízí MSK propuštěným odsouzeným, a poslední kapitola se věnuje životním strategiím a motivaci propuštěných osob z VTOS.

1 Cílová skupina

Tato kapitola se věnuje vymezení cílové skupiny (dále jen CS), tzn. osobám, které vycházejí z VTOS po době delší než tři roky, a to především z pohledu práva za odsouzený trestný čin.

Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších změn (dále jen „trestní zákoník“), zejména vymezuje, co je trestný čin, stanoví podmínky trestní odpovědnosti, okolností vylučujících trestní odpovědnost a důvody zániku trestní odpovědnosti. Dále pak uvádí druhy trestních sankcí, které jsou jedním z nepostradatelných nástrojů sloužících k udržení společenského pořádku a k ochraně základních právních hodnot a zájmů, na nichž má společnost životní zájem, způsob jejich ukládání, výkonu i zániku jejich výkonu, včetně podmínek zahlazení odsouzení. Trestné činy jsou v trestním zákoníku specifikovány v části druhé, tzv. zvláštní části, do 13 hlav.

Trestné činy se dle trestního zákoníku dělí na:

- **přečiny** – jedná se o všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let;
- **zločiny** – jedná se o všechny ostatní trestné činy, které nejsou dle trestního zákoníku přečiny, z čehož plyne, že se jedná o všechny ostatní úmyslné trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody převyšuje pět let; v rámci zločinů je vymezena ještě speciální kategorie – zvlášť závažné zločiny, jimiž jsou všechny úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. (Šámal a kol., 2009, s. 108)

CS zkoumaných osob, které opouštějí VTOS po více jak třech letech uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody, můžeme rozdělit do dvou skupin, a to na:

- osoby, které jsou propuštěny z VTOS **po splnění uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody o výměře tří let a více** a které šly tedy **na pevný výstup** – především se jedná o osoby, jež svým protiprávním jednáním spáchaly přečiny nebo zločiny;
- osoby s uloženými **delšími nepodmíněnými tresty odnětí svobody**, žádající **o podmíněné propuštění** (dále jen PP) – jedná se o osoby, které svým úmyslným protiprávním jednáním spáchaly zločiny (horní hranice trestní sazby odnětí svobody převyšuje pět let) nebo zvláště závažné zločiny (horní hranicí trestní sazby odnětí svobody převyšuje deset let).

Podmínky pro PP ustanovuje trestní zákoník v § 88, který byl novelizován zákonem č. 333/2020 Sb.; PP zmírňuje již uložený a vykonávaný nepodmíněný trest odnětí svobody a jeho podstatou je, že se odsouzenému zbytek výkonu trestu promine pod podmínkou, že ve výkonu trestu prokázal svým chováním a plněním svých povinností polepšení, a v určité, soudem stanovené době lze čekat jeho osvědčení, tedy že povede řádný život a vyhoví podmínkám, které mu určil soud, popřípadě soud může přijmout záruku např. příslib zaměstnání či bydlení, které si odsouzený dojedná předem a dokládá ho k soudu se žádostí o PP. O PP z trestu odnětí svobody podle § 331 zákona č. 141/1996 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších změn, rozhoduje soud na návrh odsouzeného, státního zástupce nebo ředitele věznice, v níž se vykonává trest, nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání.

Soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže odsouzený:

- vykonal alespoň 1/2 uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta ČR zmírněného trestu odnětí svobody – § 88 odst.1 písm. a) trestního zákoníku;
- vykonal alespoň 1/3 uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta ČR zmírněného trestu odnětí svobody, avšak za podmínek, že odsouzený doposud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody a nebyl odsouzen za zvláště závažný zločin, přičemž horní hranice trestní sazby je v tomto případě deset let.
- Na návrh ředitele věznice - odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu odnětí svobody již není třeba, může ho soud podmíněně propustit i před tím, než vykonal část trestu stanoveného v předchozích dvou bodech, tedy před vykonáním 1/2 nebo 1/3 trestu; soud nevyhoví

návrhu ředitele věznice v případě, že by odsouzený po propuštění na svobodu nevedl řádný život – § 88 odst. 2 trestního zákoníku;

- vykonal alespoň 2/3 uloženého trestu odnětí svobody za trestné činy, které jsou vyjmenovány v § 88 odst. 4 trestního zákoníku, např. se jedná o trestný čin vraždy (§ 140), zabití podle § 141 odst. 2, těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 3 apod.;
- vykonal alespoň 20 let uloženého výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí – § 88 odst. 5 trestního zákoníku.

Podle § 88 odst. 3 trestního zákoníku soud při rozhodování o PP odsouzeného za zločin dále přihlédne k tomu, zda odsouzený včas nastoupil do VTOS, částečně nebo zcela nahradil či jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem, vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem, popřípadě před nástupem VTOS vykonal ochranné léčení.

Bližší se CS věnuji v příloze číslo 1.

2 Kriminální chování

V této kapitole se budu věnovat kriminálnímu chování a procesu prizonizace pro dokreslení chování CS.

Kriminální chování porušuje právní normy, na kterých se daná společnost shodla. Tyto normy regulují přípustnost chování svých členů, protože kriminální chování je pro společnost nepřijatelné, jelikož vede k újmě nebo strádání lidí. Takové chování je stanoveným způsobem sankcionováno. Trest je projevem určitého chování, ale ve skutečnosti jde o uvěznění člověka, který se takto choval, a jeho vyloučení ze společnosti. Odsouzení získává sociální stigma, které nekončí odpykáním trestu, ale pokračuje i po jeho návratu. Samotný účel trestu má trojí účel: ochránit společnost, změnit chování delikventa a odradit ho od další kriminální činnosti. V souvislosti s pobytem ve VTOS člověk ztrácí své zaměstnání a tím svou profesní roli, ale také partnerskou roli – často se mu rozpadá manželství –, čelí odmítnutí rodiny a přichází i o další sociální vazby, čímž zaniká potřebné zázemí související např. s bydlením. Dále přichází o své vědomosti, dovednosti a návyky, které jsou nedílnou součástí běžného života a které pobyt ve věznici zásadně ovlivňuje, např. rozhodování. Trest odnětí svobody přináší různé zkušenosti, a proto se mění prožívání, uvažování i chování trestaných. Ve vězení jsou užitečné jiné vzorce chování a způsoby chování získané na svobodě vyhasínají, jelikož nejsou potřebné, ba dokonce nežádoucí. Proto se odsouzený přizpůsobuje životu ve vězení, kteréžto problematice se bude věnovat následující kapitola. (Vágnerová, 2014, s. 805–820)

Odborníci se shodují na tom, že u kratších trestů ke ztrátě návyků nedochází v takové míře, přestože vždy záleží na různých aspektech; obecně však mají za to, že u většiny odsouzených dochází ke změnám po dvou až třech letech výkonu trestu.

2.1 Prizonizace

Trest odnětí svobody přináší každému odsouzenému rozdílné zkušenosti, a proto se individuálně mění jeho prožívání, chování a uvažování (Vágnerová, 2014, s. 818). **Procesu adaptace na život vězeňské subkultury** říkáme **prizonizace** a zjednodušeně se jedná o samotné přežití ve výkonu trestu odnětí svobody. Adaptace představuje přijetí subkulturních norem a pravidel, jež jsou značně odlišné od těch obecně platných, včetně výhodnějších vzorců chování a postupného vyhasínání adaptivního chování, jež je potřebné k životu mimo věznici. Postupně **snižuje až anuluje pravděpodobnost reintegrace odsouzeného do společnosti po propuštění** z výkonu trestu. Člověk má po delší době strávené ve vězení horší kriminální prognózu, tzn. vyšší pravděpodobnost recidivy kriminálního chování. (Netík, Hájek, Netíková, 1997, s. 28)

Z psychologického hlediska lze v procesu prizonizace rozlišit institucionalizaci a ideologizaci. **Institucionalizace** je organizovanost života, která je spojena se ztrátou aktivity, samostatnosti, rozhodování a iniciativy; přijetím forem organizace vězeňského života se odsouzený adaptuje na podmínky VTOS. **Ideologizace** se projevuje identifikací s kriminální subkulturou a přijetím nejen subkulturních norem a pravidel, hodnot a postojů, ale také systému racionalizací – obranných mechanismů, které mají důsledky na rysy osobnosti a na její deformaci. Čím delší je doba uvěznění, tím je intenzivnější dopad tohoto procesu a dopad negativního vlivu ovlivňování spoluvězni – jde o tzv. kriminální infekci. Doba ve VTOS má negativní vliv rovněž na formování sociálně žádoucích vzorců chování a snižuje účinnost resocializačních záměrů. (Blatníková a kol., 2004, s. 130–131)

3 Proces resocializace

V následující kapitole se věnuji pojmu resocializace, penitenciární péče nebo postpenitenciární péče a také inovacím v této oblasti. Resocializace, penitenciární a postpenitenciární péče mají významný vliv na odsouzené a jejich plány a strategie, které zamýšlejí uskutečnit po propuštění. Za významné faktory v penitenciární péči považuji vyhodnocovací systém SARPO a výstupní oddíl, kterým věnuji samostatné podkapitoly.

3.1 Resocializace

Důležitým faktorem pro odklon od páchaní trestné činnosti je **resocializace**. Podle Matouška (2008, s. 174) chápeme proces resocializace jako **návrat člověka ke společensky přijatelnému způsobu chování**, který se od tohoto chování odchytil. Podle Průchy a Veteška (2014, s. 235) resocializace v širším smyslu představuje proces, při němž dochází k sociálním změnám – cílem je přizpůsobit se životu ve společnosti. V užším smyslu jde o procesní změnu identity, v níž se člověk učí nové role a opouští role staré. Jedinec opouští své původní přijaté normy, hodnoty, názory a zvyky a ty jsou postupně nahrazovány novými, společensky přijatelnými normami atd. Potřeba učit se novým rolím může vycházet z dobrovolných i nedobrovolných změn v sociálním statusu odsouzeného.

Pojem resocializace může navodit dojem, že socializační proces lze hypoteticky zastavit a jednoduše jej upravit; pak by bylo možné ho chápat jako nápravu a překonávání negativních vlivů deviantní socializace. Zdůrazněno je zde ale především doplnění kompetencí, jež nebyly získány dosavadní deficitní socializací, a podpora a rozvoj vlivů veskrze kladných a žádoucích. Popsaný proces je saturován a facilitován sociálně rehabilitačním, psychologickým a pedagogickým působením multidisciplinárního týmu. Díky tomuto působení se vytváří nové systémy postojů a způsobů komunikace, tzv. **korektivní zkušenosti**. Proces lze tedy nazvat jako **korektivní socializace**. (Novák, Raszková, Zhřivalová, 2019, s. 52)

O tuto podporu procesu resocializace odsouzených se snaží ve věznicích penitenciární péče a navazuje na ni postpenitenciární péče.

3.2 Penitenciární péče

Slovo penitenciární vychází z lat. poenitentia, což znamená lítost, změnu mínění či smýšlení, obrat, polepšení nebo nápravu. V českém jazyce tento termín v podstatě označuje pojem „vězeňský“, tedy vše, co se týká vězeňství a zacházení s vězni. Penitenciární péče je tedy

na základě této formulace péčí, která má za úkol pomáhat osobám, jež byly uvězněny za trestný čin, mají se napravit, resocializovat a jinými způsoby připravit na návrat do společnosti, kde by již nemělo dojít k recidivě. (Mařádek, 2005, s. 62) Je to tedy starostlivost či **dohled poskytovaný osobám ve VTOS** a smyslem této péče je dosáhnout pomocí různých postupů pozitivní transformace osobnosti u pachatelů trestné činnosti, aby mohli **dále fungovat po uplynutí doby ve VTOS**. Jde např. o **programy zacházení**. (Poláchová, 2011, s. 11)

Tato péče je poskytována civilními zaměstnanci věznice, přičemž jejich jednotlivé pracovní zařazení a povinnosti upravují vnitřní předpisy Vězeňské služby ČR (dále jen VS ČR) – jedná se o speciálního pedagoga, vychovatele (terapeuta), pedagoga volného času, učitele, psychologa a sociálního pracovníka, jehož kompetencím se budu věnovat v samostatné kapitole, neboť jeho roli považuji za velmi důležitou.

Samotná práce s odsouzenými vychází z **penitenciární diagnostiky**, tedy osobnostní charakteristiky odsouzeného v podobě komplexní zprávy, která vychází z výstupů vyhodnocení jednotlivých rizikových oblastí diagnostického nástroje SARPO, jemuž se budu věnovat v následující kapitole.

Účinnost programů zacházení prováděných s cílem připravit vězněné na odchod z VTOS a podpořit úspěšnost jejich integrace na život na svobodě je limitována stávajícími personálními a materiálními zdroji, a to jak ve vězeňství, tak i při výkonu sociální práce v rámci postpenitenciární péče a výkonu dohledu nad podmíněně propuštěnými. (Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2023, s. 102)

3.3 SARPO – vyhodnocení rizik

Mnoho pachatelů trestné činnosti vykazuje deficitní či deviantní socializaci. Aby s nimi mohla VSČR efektivně pracovat, potřebuje znát jejich **kriminologický profil**, k čemuž využívá program SARPO. (Novák, Raszková, Zhřivalová, 2019, s. 40)

SARPO zahrnuje **vyhodnocení statických faktorů** (délka trestu, druh a povaha trestné činnosti, celkový počet odsouzení a počet uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody) a **dynamických faktorů**, což jsou sledované oblasti života osoby před nástupem do VTOS (bydlení, zaměstnání, rodina a sociální kontakty, vzdělání a výchova, finance, osobnost a chování, závislosti), jež **predikují potenciální rizika** v těchto oblastech i v budoucnu. To se jeví jako klíčové.

SARPO pomáhá rozhodovat o druhu a míře odborných intervencí, kterých se bude odsouzený účastnit. Klíčová je výsledná hodnota rizik v oblasti statických i dynamických faktorů, jež je vyjádřena na škále 0–100. Výsledek škály určuje následné stanovení určitého programu zacházení. Aby byl zpracován co nejučinnější program zacházení, je třeba nespoléhat jen na výslednou hodnotu rizika dle programu SARPO, ale věnovat se také osobnosti odsouzené osoby v rámci spolupráce všech odborných zaměstnanců oddělení výkonu trestu. U odsouzené osoby je vždy nejdůležitější snažit se o snížení rizika recidivy v co největší míře. (Drahý, Hůrka, Petras, 2018, s. 8–12)

Vyhodnocení však může být ovlivněno proměnnými, jelikož vložená data jsou poskytnuta pouze odsouzeným. Systém není automaticky sdílen např. s PMS, kde byly pojmenovány problémové oblasti. Pokud odsouzený zamlčí např. závislost, pak nebude v programu zacházení zohledněna. Dále jsou data vkládána samotnými pracovníky, kde může hrát roli také jejich subjektivní stanovisko.

Na základě komplexní zprávy ze SARPO [online] dochází ke zpracování programu zacházení, který obsahuje konkrétně formulovaný cíl, jak na odsouzeného působit a jaké využívat metody zacházení k dosažení tohoto cíle. Program zacházení [online] je základní forma cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného ve VTOS a slouží k tomu, aby je vedl k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a naplňování účelu trestu.

3.4 Výstupní oddíl

Specifický program zacházení se stanovuje i u odsouzených, kteří jsou zařazeni na výstupní oddíl věznice. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, umožňuje věznici zřídit výstupní oddíl, do něhož se přiměřenou dobu před očekávaným skončením výkonu trestu zpravidla zařazují odsouzení, kterým byl **uložen trest na dobu delší než tři roky, a odsouzení, jimž je třeba pomáhat při vytváření příznivých podmínek pro soběstačný život**. Rozhodnutí o zřízení oddílu je na věznici, většina věznic však toto oddělení dobrovolně zřídila.

Výstupní oddělení se dále řídí vnitřní řádem věznice. Každá z věznic si ho sestavuje sama a výstupní oddíl musí být v souladu s vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. Dle vyhlášky se do oddílu obecně zařazují odsouzení zpravidla šest měsíců před očekávaným skončením výkonu trestu (§ 12). Individuální vnitřní řády věznic umísťují na výstupní oddíl také odsouzené před eventuálním PP.

Dále vyhláška vymezuje opatření před propuštěním z výkonu trestu (§ 13):

- odsouzený by měl být propuštěn s platnými doklady totožnosti;
- odsouzený by měl dle okolností být poučen o povinnosti přihlásit se neprodleně k pobytu a upozorní se na povinnost součinnosti s PMS a na možnost zahlazení odsouzení;
- poučí se o právech a povinnostech uchazečů o zaměstnání a také o možnosti využít sociálního kurátora;
- v případě omezení svéprávnosti věznice odešle hlášení opatrovníkovi a sociálnímu kurátovi podle bydliště odsouzeného;
- odsouzenému se vydá potvrzení o jeho propuštění.

Výstupní oddíl má prostřednictvím odborných pracovníků připravit odsouzené na návrat na svobodu a umožnit to, aby byl proces jejich resocializace o něco snazší a nedocházelo k recidivě. Přípravu neupravuje žádný zákon, vyhláška nebo metodika. Probíhá zejména formou vytváření a prohlubování návyků a dovedností, které jsou potřebné pro pozitivní přístup k životu na svobodě. Využívají se k tomu sebeobslužné činnosti, individuální a kolektivní aktivity, sociální poradenství a další nástroje. (Bělíková, 2013, s. 16)

Na základě studia vnitřních řádů věznic je odsouzenému stanoven program výstupního zacházení podle jeho individuálních potřeb. Jeho sestavení ovlivňuje komplexní zpráva SARPO. Původní program zacházení je tedy aktualizován po vstupu do oddílu, ve kterém jsou zohledněny především dynamické faktory SARPO. (Koncepce vězství do roku 2025, s. 50)

Na realizaci programu zacházení se v mnoha věznicích dlouhodobě podílí kromě státních i celá řada nestátních neziskových organizací (dále jen NNO). Obohacují nabídku aktivit pro odsouzené, které vedou pracovníci věznic. VSČR pomoc NNO vítá zejména v oblastech zvyšování kvalifikace odsouzených, odborného dlouhodobého poradenství a při všestranně a individuálně zaměřené přípravě odsouzených na propuštění z VTOS, aby byli schopni vést soběstačný život v souladu se zákonem. Často zajišťují kontinuální sociální práci i postpenitenciární péči

3.5 Postpenitenciární péče

Postpenitenciární péče by ideálně měla plynule **navázat na péči penitenciární**, v případě NNO by v ideálním případě měla být spolupráce navázána již ve VTOS. Odsouzený se tak může seznámit s možnostmi řešení své životní situace a připravit se na různé překážky, se kterými se může po propuštění potkat. Jedná se tedy o nabídku sociálních služeb, a to v širokém spektru působnosti.

Zejména po dlouhodobých trestech je včasné zahájení postpenitenciární péče velmi podstatné, jelikož snižuje riziko „šoku ze svobody“. Aby byla postpenitenciární péče smysluplná, musí existovat součinnost dalších aktérů, jako jsou ČSSZ, OSSZ, ÚP, azylové domy, pracovní agentury apod., což je aktuálně problém, jelikož ČR na postpenitenciární péči důraz neklade. Zodpovědnost je tedy z velké části přenesena na NO, od kterých se očekává zajištění této práce.

Podle Černíkové (2008, s. 213) můžeme **postpenitenciární péči rozdělit na nucenou, jež je propuštěnému nařízena soudně, a dobrovolnou**, ke které se klient sám rozhodne.

Ve vězení může odsouzený dobrovolně navázat spolupráci se sociálním kurátorem nebo PMS, po propuštění mu však probační dohled musí být nařízen soudně. Oba aktéři jsou státními institucemi postpenitenciární péče.

Odsouzený se po výstupu může obrátit na **sociálního kurátora**, což je specializovaný sociální pracovník pro práci se sociálně rizikovými jedinci a skupinami obyvatel ohroženými sociálním vyloučením. Poskytuje odbornou poradenskou činnost a podporuje klienty v procesu reintegrace nebo integrace do společenského prostředí. Hlavně organizuje na území svého správního obvodu péči o občany společensky nepřizpůsobivé, navrhuje koncepční materiálně-technická opatření, jež vytvářejí vhodné podmínky pro život, bydlení a pracovní uplatnění těchto osob; poskytuje jim pomoc při překonání tzv. krize prvního dne. Tomeš 2011, s. 295) Sociální kurátor spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné léčby, s VSČR, PMS, správními úřady a územními samosprávnými celky a také s NNO (Davidová a kol., 2010, s. 9). Pro VSČR jsou jedni z nejdůležitějších systémových partnerů v sociální oblasti. Mají totiž k dispozici nástroje, kterými NO nedisponují, jako jsou informace ze sociálního šetření či přístup k osobním údajům. Existují sociální kurátoři pro mladistvé a sociální kurátoři pro dospělé. Osoba vracející se do civilního života je poučena o tom, že je v jejím zájmu nejpozději do tří dnů se dostavit podle místa pobytu, resp. trvalého pobytu k sociálnímu kurátorovi obce s rozšířenou působností, který jí pomůže např. v rámci poradenství: uplatnit nároky na sociální dávky u ÚP,

poskytnout pomoc při evidenci na ÚP jako uchazeč o zaměstnání, zprostředkovat ošacení, stravu, ubytování apod., ale také řešit další potřeby. Patří mezi ně zajištění trvalého bydlení, zaměstnání, lékařské (preventivní) prohlídky atd. (Moravskoslezský kraj, 2020, s. 47–48)

Dalším zástupcem státní postpenitenciární péče je **Probační a mediační služba**. „*Probační se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.*“ (Zákon č. 257/2000 Sb., § 2 odst. 1).

O postpenitenciární péči pak hovoří zejména odst. 3 tohoto paragrafu: „*e) ve sledování a kontrole chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody*“ (Zákon č. 257/2000 Sb., § 2 odst. 3, písm. e). PMS je tedy specializovaná sociální služba působící v rámci Ministerstva spravedlnosti a je prvkem postpenitenciární péče zejména v oblasti parole, tedy PP s dohledem. S odsouzeným pracuje PMS již v době před PP, pokud odsouzený o spolupráci požádá, tj. dá tzv. podnět ke spolupráci s PMS. Soud však dohled v případě schválení PP nařídít nemusí, čímž je spolupráce PMS a odsouzeného ukončena. Při výstupu odsouzeného na pevný výstup, tzn. po odpykání celého trestu, podmínka spolupráce odsouzeného a PMS nevzniká vůbec a dle vlastního uvážení může odsouzený využít **neziskového sektoru**.

Úzká spolupráce státního a neziskového sektoru je velmi důležitá, jeden ze své podstaty nemůže nahradit druhý. Podle Poláchové (2011, s.72) nestátní subjekty postpenitenciární péče dělíme podle typu poskytovaných služeb:

- a) instituce poskytující materiální pomoc – oblečení, jídlo apod.;
- b) instituce poskytující poradenskou pomoc – v situaci nouze a krize;
- c) instituce poskytující sociální péči – stravování, osobní hygienu, ubytování, zdravotní péče...

Roztříštěný systém penitenciární a postpenitenciární péče je dlouhodobý problém. Na potřebu jeho řešení poukazuje Strategický rámec ČR 2030 (s. 35), Koncepce vězeňství do roku 2025 i Strategie pro sociální začleňování do roku 2030. Na tuto potřebu zefektivnění systému penitenciární a postpenitenciární péče ukazuje odborná veřejnost i samotní odsouzení. Výčet

a intenzitu hlavních kriminogenních faktorů a potřebu komplexní podpory potvrzují i výstupy studie SARPO.

Podstatnou roli v tomto procesu hraje sociální pracovník a jeho volba adekvátní teorie sociální práce, ale i praktický přístup k osobnostně komplikovaným a vězeňským prostředím často negativně ovlivněným jedincům. Pracovníkům tzv. postpenitenciární péče, jimiž jsou převážně sociální pracovníci, je však nutné doporučit takové teorie, které svým pojetím počítají s klientelou, jež se často potýká s problematickými rysy osobnosti. Mělo by se jednat o metody, které jsou pregnantně strukturovány a které dávají procesu sociální pomoci pro tuto CS jasný řád. Důležitým faktorem výběru se ve stávajících podmínkách sociální práce v ČR stalo i hledisko ekonomické. Nosným důvodem je dlouhodobé podfinancování sociálních služeb u nás, projevující se v tomto smyslu zejména v nízkém počtu sociálních pracovníků orientovaných na tuto problematiku, přičemž v ČR se potýkáme s vysokým počtem vězněných (a tudíž i potenciálně průběžně propouštěných) osob. (Hendrych, 2012, s. 63)

3.6 Inovace

Jedním z konceptů návazné podpory je vznik probačního domu, který spočívá v povinnosti podmíněně propuštěného v soudem stanoveném období bydlet v probačním domě a plnit pod dohledem jeho pracovníků stanovené povinnosti (např. hledání zaměstnání, splácení dluhů, absolvování resocializačních programů apod.). Probační domy budou primárně určeny pro pachatele se zvýšeným rizikem opakování trestné činnosti a s absencí vhodného sociálního zázemí. Měly by umožnit intenzivní sociální práci s podmíněně propuštěnými v rizikovém období po opuštění výkonu trestu, přispět ke zlepšení sociální situace pachatelů a také snížit náklady na zajištění VTOS (Koncepte vězeňství do roku 2025, s. 132). První probační dům by měl být otevřen v Písku, tedy mimo území MSK.

V zahraničí se lze inspirovat norskou nadací Wayback, která byla založena v roce 2002 odsouzenými ve vězení v Oslu. Její vznik byl inspirován myšlenkou, že bývalí vězni, nyní mentoři, jsou nejvhodnějšími osobami pro pomoc odsouzeným při návratu do života v souladu se zákony, čímž se vyplnila absence služby pro lidi po výstupu z VTOS. Wayback podporuje současné i bývalé vězně a pomáhá jim v pěti hlavních oblastech: bydlení, finance, sociální sítě/vztahy, zdraví a zaměstnanost. Jádrem činnosti Waybacku je mentoring, což znamená, že odsouzeného podporuje mentor, který sám zvládl návrat k životu bez zločinu po výkonu trestu a je mu oporou v jeho obtížné situaci. Organizace je dále postavena na principech přátelství, rovnosti a solidarity. (Wayback, 2023)

Waybackem se inspirovala organizace RUBIKON Centrum, která aktuálně ve věznicích Heřmanice, Ostrov, Světlá nad Sázavou, Příbram a Oráčov realizuje projekt S mentorem přes Rubikon. Projekt je reakcí nejen na nedostatečné kapacity, kontinuálnost a provázanost služeb pro vězně opouštějící VTOS, ale také na kumulaci znevýhodnění a bariér při jejich integraci. Jeho účelem je zlepšit podmínky osob v procesu opouštění výkonu trestu odnětí svobody. Cílem projektu je vytvořit metodiku programu Mentoring, která bude sloužit dalším subjektům, a dále vyškolit a vzdělávat nové mentory. Práce probíhá v úzké spolupráci odborného týmu pracovníků projektu, pracovníků VSČR a dalších subjektů zapojených do postpenitenciární péče v ČR. V projektu Na našem hlase záleží chce organizace ověřit využití konceptu zmocnění znevýhodněné skupiny lidí s trestní minulostí a jejich zapojení do tvorby politik a zároveň prosadit systémové změny ve vězeňství a trestní justici. Projekt vychází z přesvědčení, že CS osob s trestní minulostí disponuje unikátní expertízou, jež je založena na žité zkušenosti. Tato žitá zkušenost může přinést novou perspektivu k obhajobě jejich potřeb a přinést inspiraci pro efektivnější nastavení systému práce s CS. Koncept zapojování klientů na úrovni ovlivňování systému je v ČR prozatím v počátcích, ve vězeňství a trestní justici není využíván vůbec.

4 Analýza možností pro CS v MSK

V kapitole popíši možnosti, které má CS v MSK, přičemž klíčovým oblastem, jako jsou práce, bydlení a dluhy, jsem věnovala samostatné podkapitoly.

Jak lze z předchozích kapitol dedukovat, informace poskytované odsouzeným mohou lišit. Vliv na poskytnutí a obsah informací má samotná věznice, umístění, popřípadě neumístění na výstupní oddíl, osoba samotného pracovníka, SARPO a také sám odsouzený. V případě podmíněného propuštění s dohledem PMS lze předpokládat kontinuální práci po výstupu a napojení na NNO. V případě, že odsouzený jde na pevný výstup či na PP bez dohledu, nemusí být zasíťován, i kdyby podpora NNO byla vhodná.

Obecně však můžeme říct, že sociální služby zaměřené na problematiku začleňování osob se záznamem v RT do běžného života neodpovídají velikosti poptávky na straně potenciálních uživatelů. Strategie sociálního začleňování 2021–2030 (2023, s. 102) popisuje, že jako palčivý problém se jeví nedostatečná kontinuálnost práce s lidmi ve výkonu trestu a po propuštění, která se projevuje v řadě faktorů. Mezi nejzávažnější faktory patří absence dostupného bydlení a zaměstnání, jež by mohly osoby bezprostředně po výstupu z vězení využít, resp. získat. Zamezilo by se tak prohlubování sociálního vyloučení a snižovalo by se riziko recidivy.

Podle mapy AOOV [online] působí v MSK 24 organizací v oblasti služeb pro lidi v konfliktu se zákonem a 8 PMS. Ne všechny organizace zahajují práci s pachateli již ve VTOS, 10 z nich spolupráci ve věznicích osobně nenavazuje a některé z nich nabízejí pouze korespondenční pomoc. Do této mapy jsou zahrnuty i jiné organizace, jelikož trestná činnost je přidruženou či kumulující se problematikou. Jde např. o organizace pro CS skupinu lidí bez domova nebo ty, které poskytují služby pro uživatele návykových látek.

Pouze RUBIKON Centrum se v Ostravě přímo zabývá specifickou činností pro lidi s trestní minulostí. Spolupráci navazuje přímo ve VTOS a odsouzenému nabízí komplex služeb, který zahrnuje bydlení, práci, řešení dluhové problematiky a další přidružené zakázky identifikované klientem. Nově jde o podporu člověka s žitou zkušeností jako reintegračního mentora. Od 1. 1. 2023 nabízí i nadregionální sociální službu odborného sociálního poradenství.

Další organizací, jež se věnuje lidem ve VTOS a po něm, je organizace Nová šance, která byla původně zřízena jako pilotní projekt probačního domu a zaměřuje se na hledání účinných forem snižování recidivy a efektivnější adaptaci propuštěných mužů z VTOS. Organizace cílí na lidi bez domova, jelikož se jedná o azylový dům.

Ostatní organizace se věnují pouze řešení dílčích znevýhodnění, ne ucelenému řešení potřeb lidí po VTOS, tj. pomoc se zvládnutím znevýhodnění na trhu práce, předluženosti, sociálního vyloučení, ohrožení bezdomovectvím, stigmatizace aj.

4.1 Pracovní uplatnění

Z hlediska skladby uchazečů o zaměstnání se nejobtížněji shání uplatnění na trhu práce uchazečům s kumulací handicapů základní vzdělání, dlouhodobá či celoživotní nezaměstnanost, zdravotní omezení, závislost apod. U propuštěných z VTOS se můžeme setkávat s různým křížením těchto handicapů, a navíc je vstup na trh práce ztížen i z důvodu záznamu v RT. Z výsledků výzkumu LMC (2015) vyplývá, že 55 % zaměstnavatelů lidí se záznamem v RT nezaměstnává.

V MSK je situace obdobná jako v celé ČR. Zaměstnání mohou odsouzení začít hledat už ve VTOS, mohou si např. vypracovat životopis, a to za pomoci sociálního pracovníka nebo NNO, dále mají možnost oslovit zaměstnavatele nebo pracovní agentury. Po výstupu z VTOS je práce provázána se stabilním bydlením, ve spolupráci s ÚP mohou propuštění využít aktivní politiky zaměstnanosti.

RUBIKON Centrum nabízí v oblasti zaměstnání podporu již ve VTOS, a to formou služby Pohovory na nečisto, což jsou simulované pracovní pohovory skutečných zaměstnavatelů s kandidáty. Další podporou je hledání zaměstnání na volném trhu práce prostřednictvím vytvoření životopisu, přípravy na pohovor, přípravy na komunikaci ohledně trestní minulosti dotyčného apod. Organizace také disponuje sítí spolupracujících zaměstnavatelů. Pro kandidáty bez pracovních zkušeností také nabízí tréninková místa přímo v RUBIKON Centru, popřípadě u zmíněných spolupracujících zaměstnavatelů.

4.2 Bydlení

Klíčovým tématem je ubytování, a to v případě, že odsouzený nemá rodinné zázemí a nevrací se do původního bydlení, které by tedy mělo být primárně bezpečným prostředím podporujícím desistenci. Propuštěný může využít nocleháren, azylových domů, případně domů na půl cesty, což lze stěží nazvat bezpečným prostředím. Ideální by bylo samostatné bydlení mimo SVL a bez návratu do původního patologického prostředí s původní vazbou na delikventní osoby, které poskytují vzorce chování, jež jedinec napodobuje. (Gřivna, Scheinost, Zoubková, 2014, s. 96)

V krajské síti sociálních služeb MSK můžeme k 1. 9. 2022 dohledat pouze jednu registrovanou sociální službu, která je primárně určena CS pachatelů trestných činů. Jedná se o ostravskou sociální rehabilitaci Hnízdo. Konkrétně v Ostravě je velký problém se SVL, které se nacházejí v 7 městských obvodech, kde žije přibližně 8 000 osob. Problémovou oblastí jsou také ubytovny, kde žije významná část sociálně vyloučených osob. Údaje o kapacitách a obsazenosti v ubytovnách se liší, avšak orientačně lze uvést cca 30 ubytoven v 8 městských obvodech. U 14 z nich je identifikována vyšší potřeba sociální práce (SPK 2023+, s. 5859). V celém MSK není situace jiná, hovoříme zde o se systémovém problému regionu – kumulaci ubytoven, vzniku nových SVL a nedostatku služeb.

V MSK se podle sítě sociálních služeb nachází 12 nízkoprahových denních center, 27 azylových domů a 15 nocleháren, které jsou určeny pro CS osoby bez přístřeší a které mohou využít i osoby po výstupu z VTOS. Jednou z těchto organizací je již zmíněný azylový dům Nová šance, který má díky své dlouholeté zkušenosti s CS lidí po VTOS.

Samostatné bydlení lze získat pronájmem bytu u soukromých poskytovatelů jako např. u společnosti Heimstaden, Sian či menších poskytovatelů. Žadatel může narážet na trestní minulost, dále bývá pronájem podmíněn složením kauce, na kterou lze získat finanční prostředky prostřednictvím mimořádné okamžité pomoci, popřípadě využít nadace. Jde ovšem o velmi náročný administrativní proces, přičemž podmínkou je stálý příjem z legálního zaměstnání a v případě poskytovatele Heimstaden se jedná i o lustraci platební morálky v případě, že u něj již bylo nájemní bydlení poskytováno. Další možností je žádost o městský byt, kterých však je nedostatek.

Další možností je využití sociálního bydlení, kterým se v MSK zabývají např. organizace Armáda spásy, Centrom, Slezská diakonie, spolek Portavita či Charita.

4.3 Řešení dluhové problematiky

„Pokud je osoba propuštěna z VTOS a má dluhy, je pro ni mnohem výhodnější uchýlit se k trestné činnosti, kde je jednodušší a rychlejší peníze vydělat, a navíc se v těchto činnostech vyhnete jakékoliv dani. To znamená, že sehnání si legální práce je těžší nejen kvůli záznamu v trestním rejstříku, ale zároveň jde o to, že peníze získané z legální činnosti ani zdaleka nedosahují takových výšek, jak čerstvě propuštěná osoba potřebuje pro své další fungování.“ (Stloukalová, 2002, s. 36)

Podle údajů poskytnutých Exekutorskou komorou ČR bylo v MSK k 30. 6. 2022 v exekuci 92 450 dlužníků, celkový počet exekucí byl 558 823, tj. 7,68 % exekucí na osobu. Ke stejnému datu je podíl na celkovém počtu exekucí v MSK 13 % a v rámci ČR se tedy jedná o druhé nejvyšší číslo (po Ústeckém kraji).

Významnou okolností, jež snižuje šanci na úspěšnou reintegraci osob propuštěných z VTOS je právě vysoká míra zadluženosti, která se většinou po dobu výkonu trestu ještě navýší. Zadluženost vězňů v českých věznicích se podle různých zdrojů liší, průměrně však můžeme hovořit o 85 %. (Havlišová, 2022)

Nejčastějšími dluhy jsou výlohy soudního řízení, nezaplacení právních služeb, neplacení zdravotního pojištění, náhrady škod z trestné činnosti, pokuty nebo výživné, které ve VTOS nejsou schopni splácet.

Odsouzení, kteří nejsou pracovně zařazeni, jsou na tom nejhůř. Ti, kdo práci ve VTOS mají, pobírají odměnu, jejíž výši určuje nařízení vlády č. 361/2017 Sb. a jejíž srážky určuje vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 10/2020 Sb.

Problematiku dluhů mohou odsouzení řešit s NNO – např. s občanskými poradnami. Insolvenční návrh jim však může sepsat pouze akreditovaná osoba, která je uvedena v seznamu akreditovaných osob pro služby v oblasti oddlužení vedeným Ministerstvem spravedlnosti. Podle tohoto seznamu (sako.justice.cz) je v MSK 21 akreditovaných osob, jež mohou insolvenční návrhy podávat.

5 Strategie a motivace

V této kapitole se věnuji motivaci, jejím druhům a dále životním strategiím.

Široce skloňovaným pojmem ke změně životního stylu je **motivace, která je pokládána za klíčový faktor při rozhodnutí přestat páchat trestnou činnost**. I když je motivace obecně považována za nejdůležitější, podstatně méně odborných názorů se shodne na její definici.

Psychologické publikace uvádějí různé definice, které popisují vnitřní hnací mechanismy, vliv podnětů, rozhodovací procesy nebo formu intervenčního procesu, jenž vede jedince k činnosti. (Saunders, Wilkinson, Towers, 1999, s. 195–214)

Obecně však můžeme říct, že pojem zastřešují výrazy jako pud, cit, osobnost jedince, potřeby, rozhodování, vnitřní a vnější faktory či psychické procesy. Pavel Hartl (2004, s. 142) uvádí, že motiv je vědomá či nevědomá pohnutka, příčina činnosti zaměřená na určitý cíl, která má různou intenzitu a trvalost. Je to proces řídicí síly odpovědné za zahájení, usměrňování a udržování zacíleného chování. Síly mohou být **fyziologické**, jako jsou hlad, žízeň nebo sebezáchova, či **psychologické**, jako jsou touha uspět nebo potřeba někam patřit. Motiv pak může popohánět skutečnost, že sám výkon a jeho zlepšování se může stát pokračováním v činnosti.

Z fyziologických sil popohání osoby po výkonu trestu např. bezdomovectví, se kterým souvisí primární potřeby či bydlení, z psychologických sil je může popohánět potřeba opětovného kontaktu s rodinou, touha po životě bez trestné činnosti, popřípadě samotný strach z návratu do VTOS.

5.1 Druhy motivů

Podle Plhákové (2004, s. 472) můžeme motivy rozdělit do čtyř skupin:

Sebezáchovné motivy jsou vrozené a představují bazální tendence udržet se při životě, jde o tzv. pud sebezáchovy. Tyto pohnutky obecně umožňují jednotlivci přežít. Patří sem hlad, žízeň, únava, pocit horka či zimy, případně strach, hněv a bolest, ale také přežití druhu, tedy především sexuální a rodičovské motivy směřující k rozmnožování.

Stimulační motivy sice nejsou nezbytnou podmínkou pro přežití, ale jsou nezbytné pro optimální psychické fungování člověka. Patří sem potřeby zvědavosti, hravosti nebo vyhledávání

nových neobvyklých zážitků. Souvisí s optimální úrovní aktivace neboli nabuzením, jehož optimální nutná hladina je ideální pro výkonnost. U každého jedince je individuální.

Sociální motivy ovlivňují mezilidské vztahy a jejich prožívání. Můžeme sledovat tři takové motivy (potřeby):

- potřeba úspěšného výkonu, ale také vyhnout se neúspěchu;
- potřeba afiliace a intimity, vytvářet přátelství s druhými lidmi, k čemuž člověka může vést pohnutka být ve společnosti druhých, popřípadě vyhnout se samotě; mít možnost důvěrné komunikace s jiným člověkem a pocítit jeho blízkost a vřelost.
- potřeba moci se projevuje snahou nejen o ovlivňování společenského dění nebo druhých lidí, ale také snahou o přístup k bohatství.

Individuální motivy jsou namísto navenek zaměřeny na udržení vnitřní stability a zajišťují optimální duševní zdraví člověka. K těmto motivům patří potřeba sebeurčení, potřeba stabilní a soudržné osobní identity, snaha najít smysl života a řídit se vnitřními etickými standardy. Svobodně se rozhodovat nebo jednat přispívá ke zvyšování vnitřní motivace a s tím související životní pohody. Pokud člověk provádí určitou činnost z vlastní iniciativy a vlastního přesvědčení, vydrží u této činnosti déle.

5.2 Životní strategie

Pojem strategie vychází z řeckých slov strategos (generál) a stratos (vojsko, výprava). Hovoří-li lidé o strategii, mají v podstatě na mysli plán a do určité míry vědomě volí způsob, jak se s danou věcí vyrovnat, jak ji zařadit do života, jak nadále naložit s realitou a s ní spojenými faktory. Uvažují tedy v časovém měřítku, z čehož lze usoudit, že strategie mohou být krátkodobé a dlouhodobé. (Pospíšilová, 2020, s. 107)

Odsouzení volí různé cesty řešení. Tomášek (2017, s. 74–78) uvádí, že u persisterů, tedy u těch, kteří se následně vrátí k páčání trestné činnosti, se vyskytují životní etapy, kdy trestnou činnost nepáchají. S budoucími desistery, tedy těmi, kteří se odkloní od páčání trestné činnosti, je spojuje otevřenost ke změně, ve které lze identifikovat různé motivy: věk a dozrání pachatele, uvědomění si zisků a ztrát, hrozbu návratu do vězení, zhnusení vlastním životem, sebou samým nebo svým okolím, popřípadě externí podpora změny, změna hodnot a životních priorit. Jeho výzkum dále identifikuje budoucí cíle odsouzených po výstupu z VTOS: bydlení, nalezení

zaměstnání, normální život, založení rodiny a partnerský vztah, doplnění vzdělání nebo rekvalifikace, splacení dluhů a další budoucí cíle. Jako prostředek k dosažení dalších cílů je popisováno zaměstnání, které úzce souvisí s dalšími kategoriemi jako splacení dluhů či exekuce, které jsou obzvláště tíživým aspektem života.

Výzkum, který by se zabýval motivací ke změně životního stylu nebo který by zkoumal životní strategie odsouzených před výstupem, prozatím nebyl v ČR proveden.

Dosavadní realizované výzkumy

Institut pro kriminologii a sociální prevenci zveřejnil výzkum, který měl zjistit efektivitu standardizovaného programu Z3 (Zastav se, zamysli se a změň se). Výsledky nepotvrdily hypotézu, že účast na tomto programu bude mít za následek menší recidivu po propuštění z VTOS. Další jiný ucelený výzkum zaměřený na programy zacházení, který by potvrdil, či vyvrátil, zda mají vliv na změnu motivace u odsouzeného a jeho života, proveden nebyl.

Škarýdová (2013) ve své bakalářské práci zkoumá resocializační funkce VTOS a došla k závěru, že VTOS nevykazuje účinnost, kterou by bylo možné považovat za uspokojující. Dále uvádí, že komplikace v úspěšné převýchově odsouzených způsobuje také nedostatek specializovaných zaměstnanců ve věznicích a v určitých případech spíše formální charakter programů zacházení. Odsouzení si v největší míře vybírají zejména volnočasové aktivity, které ze všech dílčích oblastí programu zacházení přispívají svou povahou nejmenší měrou k jejich nápravě. Připomíná fakt, že programy zacházení byly přijaty na základě zahraničních zkušeností, které jsou ověřené, ovšem v praxi českého vězeňství nebyl zatím proveden žádný ucelený výzkum, který by potvrdil, nebo naopak vyvrátil, zda se aplikují v našich podmínkách správně.

Kolomazníková (2021) ve své diplomové práci zjišťuje motivaci odsouzených ve výkonu trestu ke změně disociálního životního stylu a soustředí se v ní na programy zacházení. Otáhalová (2013) ve své bakalářské práci zkoumá, zda odsouzení ve VTOS mají zájem o pracovní zařazení a z jakých důvodů chtějí nebo nechtějí být pracovní zařazení.

Shrnutí teoretické části

V první kapitole teoretické části se věnuji samotné CS. V dalších dvou kapitolách se věnuji kriminálnímu chování, procesu resocializace a aktérům, kteří jsou v tomto procesu klíčoví. Předpokládám, že kriminální chování i samotný pobyt ve VTOS jsou stejně důležité jako poznat osobnost pachatele, aby bylo i po VTOS možné s ním odborně zacházet. A to hlavně kvůli samotné resocializaci jednotlivce. Čtvrtá kapitola popisuje aktéry a možnosti návazných služeb v MSK a v páté kapitole se věnuji motivaci, ve které představuji některé druhy motivů, jež mají vliv na lidské chování a dovádí ho k určitému cíli. Dále se krátce věnuji životním strategiím, přičemž je k nim v odborné literatuře v souvislosti s CS velmi málo informací. Obecně však můžeme říct, že se jedná o oblast bydlení, práce, dluhů a vztahových témat.

Trest vězení má vést k nápravě zločince a k jeho zpětnému začlenění do společnosti. ČR přistupuje k vězeňství formou represe, a to v těžkopádném nepropojeném systému. Jen zlehka se zde prosazují prvky restorativní justice, která pracuje na vnitřní pozitivní změně a okolních vlivů a podmínek, které doposud negativně ovlivňovaly a stále ovlivňují odsouzené osoby před VTOS i v jeho průběhu. Vzhledem k délce práce jsem se tématu restorativní justice blíže nevěnovala. Tato vnitřní změna má zásadní vliv na celkový náhled na život a v kontextu práce na plánování prvních kroků a zamyšlenou strategii po VTOS.

Samotná podpora propuštěných osob a sociální práce s lidmi ve VTOS a po něm je sice strategickými dokumenty popisována a zmapována, ale zdaleka nedosahuje potřebnosti, a to zejména v úsilí poskytnout, resp. vyrovnat šance na pomoc po výstupu.

Přestože se široké veřejnosti může zdát být nepodstatné, zda lidé opouštějící VTOS mají strategie a zda jim je poskytnu podpora a v jaké míře, hlavním aspektem je ochrana společnosti před novým pácháním trestné činnosti.

Empirická část

V empirické části bakalářské práce prezentuji výsledky výzkumného šetření, které doplňují předcházejí teoretickou část. Objasním cíl výzkumu, charakterizuji výzkumný vzorek, cíl práce a dílčí cíle, popíšu metodologii výzkumu a metody sběru dat. Nakonec interpretuji analýzu dat a uvedu závěry z tohoto výzkumu.

6 Cíl práce

Práce si klade za cíl pomocí kvalitativního výzkumu zjistit, jaké plány a strategie vedoucí k opětovnému začlenění do běžného života volí odsouzení při opouštění VTOS po době delší než tři roky, jaké informace mají a zda je pokládají za podstatné, z kterých zdrojů jsou pro ně informace důvěryhodné, takže je hodlají využít. Chci porovnat názory jednotlivých odsouzených, přičemž společným ukazatelem je jejich návrat do běžného života v MSK.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké strategie mají odsouzení opouštějící VTOS a jaké mají možnosti využít podporu v rámci MSK?

Tento cíl jsem dále rozdělila na tři dílčí výzkumné otázky, které jsem vyhodnotila jako klíčové pro empirickou část:

Dílčí výzkumná otázka č. 1: Jakou představu mají odsouzení o svém životě po propuštění?

Dílčí výzkumná otázka č. 2: S jakými informacemi jsou odsouzení ve VTOS obeznámeni?

Dílčí výzkumná otázka č. 3: Jaké informace považují samotní odsouzení za důvěryhodné a hodlají je využít?

7 Popis metodologie výzkumu a sběru dat

V této podkapitole popíšu, jaké metody jsem v rámci výzkumného šetření zvolila, jakým způsobem jsem získávala data, jak jsem je zaznamenávala a následně zpracovala. Tyto postupy zdůvodním na základě zdrojů z odborné literatury.

7.1 Kvalitativní výzkum

Vzhledem k tématu a jeho povaze jsem zvolila kvalitativní výzkum. Respondentům při něm vzniká prostor vyjádřit se relativně bez omezení a vyzdvihnout témata, která pro ně mají význam (Hendl, 2005, s. 52–53). Výzkum se snaží odhalit podstatu něčích zkušeností s určitým jevem nebo se snaží odhalit, popřípadě pomáhá porozumět, co je podstatou jevu, o kterém toho moc nevíme (Strauss, Corbinová, 1999, s. 11).

7.2 Metoda výběru respondentů

Výzkumný vzorek jsem stanovila prostřednictvím metody účelového výběru, podle něhož jsou účastníci výzkumníkem na základě určitého kritéria cíleně vyhledáváni. Jednalo se o „prostý záměrný výběr a záměrný výběr přes instituce“. (Miovský, 2006, s. 137–138)

Respondenty jsem zvolila s ohledem na svoji pracovní pozici z řad klientů. Jejich společným znakem byl poslední VTOS v délce delším než tři roky. Blíže se jednotlivým respondentům a důvodům jejich výběru budu věnovat v další části práce.

7.3 Technika sběru dat

Zvolenou metodou v rámci výzkumu byl rozhovor, který patří mezi základní metody kvalitativního výzkumu. Konkrétně šlo o polostrukturovaný rozhovor, v němž jsou závazně určité okruhy otázek, díky kterým tazatel získává informace, ale zároveň dávají respondentovi značnou míru svobody k upřesnění či dovysvětlení odpovědí. Tím tazatel získává tazatel o účastníkovi potřebná data. (Miovský, 2006, s. 155–172) Polostrukturovaný rozhovor tedy má zjišťující povahu.

Jelikož velká část rozhovorů měla probíhat ve VTOS a věznice byly z důvodu pandemie covidu-19 pro NNO uzavřeny, byla část rozhovorů přenesena do korespondenční podoby.

7.4 Analýza dat

Ve svém výzkumu jsem použila prvky zakotvené teorie. Zakotvená teorie je metoda či analytická strategie pro tvorbu teorie, která se induktivně generuje pomocí dat, jejich porovnáváním, vytvářením kategorií a vztahů mezi nimi. (Hendl, 2005, s. 211)

7.5 Kvalita výzkumného vzorku

Výsledky výzkumu je třeba posuzovat v kontextu toho, že respondenti byli vybíráni záměrným výběrem, a to z řad mých klientů. Výzkum proto může být zkreslen tím, že byli vybíráni spíše odsouzení přátelsky orientovaní, komunikativní a ochotní ke spolupráci. Patton (2002, s. 45–46) to označuje jako „účelové vzorkování“, kdy jsou záměrně vybráni respondenti se společnou vlastností, u nichž se očekává, že budou zdrojem mnoha relevantních dat.

Dalším limitem výzkumu je malý počet respondentů a dále skutečnost, že jsem se s nimi setkala při sběru dat jen jedenkrát. Svou roli může také sehrát to, že informace byly získávány korespondenčně.

Rozhovor se při osobním kontaktu vyvíjel dle odpovědí respondenta. Jelikož situace spojená s nouzovým stavem vyhlášeným na základě pandemie covidu-19 kontakty značně omezila, byla jsem nucena přistoupit k písemné komunikaci, která byla realizována se čtyřmi respondenty. Respondenty jsem prvotně oslovila při osobní schůzce ve VTOS nebo dopisem s žádostí o anonymní účast v rámci mého výzkumu. Po odsouhlasení jsem respondentovi zaslala dopis s naváděcími oblastmi a jednoduchý dotazník, který byl součástí osobního i písemného sběru dat.

Bližší se tematickým okruhům, jež byly respondentům zaslány, budu věnovat v následující části práce.

8 Vlastní výzkum

8.1 Popis výzkumného souboru

Využila jsem kontaktů ze svého zaměstnání a provedla náhodný výběr respondentů. V rámci výzkumného šetření a výběru respondentů byli osloveni dva klienti na svobodě čerstvě po VTOS a šest odsouzených ve věznici v MSK.

Oslovení probíhalo osobně a dopisem. Sběr dat měl být proveden osobním rozhovorem, popřípadě Skype hovorem nebo písemnou formou.

Situace v době sběru dat spojená s pandemií a přijatými bezpečnostními opatřeními způsobila, že ne ve všech případech bylo možné se setkat osobně. Vstup do věznic byl zakázán, jelikož věznice zápasily nejen s nemocí odsouzených, ale i personálu, což ovlivnilo i sběr dat. Skype rozhovory bylo možné dojednat jen v kontextu pracovních záležitostí.

Z oslovených klientů jsem získala odpovědi od:

- 1 klienta na svobodě – osobní rozhovor,
- 1 klienta po výstupu z VTOS – osobní rozhovor,
- 4 klientů ve VTOS – dopis.

Pro výběr respondentů bylo kritériem to, že poslední VTOS byl v délce více než tři roky.

Nejprve uvedu u všech šesti respondentů několik základních údajů:

Respondent č. 1 – délka trestu odnětí svobody 93 měsíců, návrat do MSK.

Respondent č. 2 – délka trestu odnětí svobody 61 měsíců, návrat do MSK.

Respondent č. 3 – délka trestu odnětí svobody 70 měsíců, návrat do MSK.

Respondent č. 4 – délka trestu odnětí svobody 68 měsíců, návrat do MSK.

Respondent č. 5 – délka trestu odnětí svobody 82 měsíců, návrat do MSK.

Respondent č. 6 – délka trestu odnětí svobody 60 měsíců, návrat do MSK.

8.2 Příprava a sběr dat

V této kapitole budu věnovat pozornost vlastnímu sběru dat a výzkumnému šetření.

Počátek sběru datu je důležitou součástí výzkumu a má nezaměnitelnou roli. Švaříček se Šed'ovou (2007) píšou nejen o důvěře a otevřenosti respondentů vůči výzkumníkovi, ale také o interakci mezi respondentem a tazatelem, která získaná data významně ovlivňuje. I za mne byly informace předány na základě vztahu, který jsem si s odsouzenými vybudovala.

Osobní rozhovor začínal představením tématu práce Strategie odsouzených opouštějících VTOS a možnost využití podpory v rámci MSK a jejím cílem: zaměřit se na odsouzené, kteří opouštějí VTOS po více jak třech letech, a zjistit, s jakými strategiemi a plány vycházejí, jakou mají podporu v MSK a jak mají v plánu tuto podporu využít.

Shodné informace byly odsouzeným poskytovány i v prvotním dopisu, kterým jsem je oslovila s výzvou ke spolupráci.

Osobní rozhovor plynul přirozeně na základě předchozích odpovědí respondenta. V písemné komunikaci s respondenty byly otázky doplněny průvodním dopisem, ve kterém jsem představila cíl své práce, žádala je o rozšířenou odpověď, informovala je o tom, že údaje budou zpracovány anonymně a že účastník zpětnou odpovědí dává souhlas, aby jím poskytnuté informace byly zpracovány v této bakalářské práci. Přílohou byl také základní dotazník.

Pro rozhovor jsem měla připravené naváděcí otázky, které se týkaly níže uvedených okruhů.

Dílní výzkumná otázka	Tazatelské okruhy
DVO 1 <i>Jakou představu mají odsouzení o svém životě po propuštění?</i>	Plány a představa v oblasti finančního zajištění života. Plány a představa v oblasti dluhů. Plány a představa v oblasti bydlení. Plány a představa v oblasti vztahů a rodiny.
DVO 2 <i>S jakými informacemi jsou odsouzení ve VTOS obeznámeni?</i>	Oblast dluhů. Pracovní uplatnění. Bydlení.
DVO 3 <i>Jaké informace považují samotní odsouzení za důvěryhodné a hodlají je využít?</i>	Zdroje informací. Důvěryhodnost informací. Představa využití informací.

Tabulka 1: Tazatelské okruhy k výzkumným otázkám

8.2.1 V terénu

Pro začátek jsem se respondentům při osobním setkání i v dopisech vždy představila, seznámila je s účelem výzkumu a ujistila je o anonymitě veškerých údajů. V případě osobních rozhovorů jsem se dotázala na souhlas s nahráváním.

Respondenta č. 1 jsem oslovila při osobní schůzce po jeho výstupu z VTOS a rozhovor proběhl osobně.

Respondenta č. 2 jsem oslovila při osobní schůzce ve VTOS, domluvený rozhovor byl zrušen a odpovědi jsem získala dopisem.

Respondenta č. 3 jsem oslovila při osobní schůzce ve VTOS a rozhovor proběhl osobně po jeho propuštění.

Respondenty č. 4 a 6 jsem oslovila dopisem na základě předchozích pracovních schůzek a požádala je o spolupráci dopisem.

Data jsem získala písemnou formou, v případě osobního rozhovoru jsem provedla následný přepis.

8.2.2 Kódování

Data jsem utřídila na základě metody otevřeného kódování, ve kterém se na počátku stanoví základní kódy (kategorie), k nimž se přiřazují data. Následně vytváříme další pojmy, které uvádíme do vztahů. Jejich seskupování nazýváme kategorizací, při níž data opět pojmenujeme (Strauss, Corbinová, 1999), Reichel proces popisuje následovně: *„Jedná se o rozčleňování množin a souborů údajů na dílčí celky, segmenty a jejich následné pojmenování a třídění, případně klasifikování a kategorizování. To se během analýz několikrát opakuje a postupně vyjasňuje a zpřesňuje, proto díky tomu lze pracovat se stále rozsáhlejšími datovými soubory.“* (Reichel, 2009, s. 165)

Při probíhajících rozhovorech, při přepisu hovorů a z dopisů jsem si dělala poznámky. Opakované poslouchání záznamů a čtení dopisů přispělo k tomu, že jsem si uvědomila, jak jsou získaná data cenná. Díky nim jsem mohla vytvořit potřebné koncepty, proměnné, hlavní kategorie a subkategorie a ty pak účinně analyzovat, vytvořit teorii a prezentovat výsledky.

8.3 Výzkumné šetření

V této podkapitole budou prezentovány výsledky výzkumného šetření. Rozhovory respondentů nejsou použity celé, ale pouze jejich části související s prací. Třídění jsem provedla dle výše zmíněného kódování, přičemž některé odpovědi bylo možné zařadit do více kódů. Z odpovědí jsem vybrala reprezentativní vzorky.

8.4 Etika výzkumu

Každý výzkum si žádá řešení etických otázek a souvislostí. „*Zvažovat důsledky svého výzkumu, zejména uveřejnění závěrů by mělo patřit k náležitostem každého kvalitativního výzkumu, který zkoumá člověka a jeho působení.*“ (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 43)

Na počátku každého rozhovoru či dopisu bylo pro mě stěžejní získat informované souhlasy osob, které se výzkumu účastnily. Ujistila jsem je o anonymizaci jejich osobních údajů, také z toho důvodu nejsou v přílohách přepisy rozhovorů či dopisy, ve kterých jsou často uvedeny osobní informace. Všechny účastníky výzkumu jsem seznámila s možností, že mohou kdykoli rozhovor ukončit, případně odstoupit z výzkumu.

8.4.1 Sebereflexe

Před samotným výzkumem i v jeho realizaci jsem přemýšlela nad svou vlastní objektivitou, a to v kontextu pracovního vztahu s respondenty. Zvažovala jsem, zda dokážu udržet potřebný odstup a data z výzkumu prezentovat nestranně. Důvodem mých obav byly informace, které o odsouzených již znám. Obávala jsem se, že si budu vytvářet vlastní domněnky (na základě pracovních zkušeností), popřípadě chybné interpretace odpovědí.

Opatřením dostatku informací, vypracováním rešerše k tématu a analýzy dokumentů jsem se snažila výše zmíněnému předejít. V rozhovorech jsem se snažila klást otevřené otázky, takže vznikl prostor pro vyjádření respondenta, stejně tomu bylo i v dopisech. Při analýze dat z rozhovorů a dopisů jsem pak každý rozhovor podrobila několikanásobné analýze.

9 Výsledky výzkumného šetření

V této kapitole budu prezentovat výsledky výzkumného šetření.

9.1 DVO 1: Jakou představu mají odsouzení o svém životě po propuštění?

Z praxe vím, že představa odsouzených o životě po opuštění VTOS je často velmi zjednodušená a nepřipouštějící komplikace či jinakost reality. Odsouzení věří, že je přijme rodina, vrátí se do původního zaměstnání nebo opět navážou vztah se svými dětmi.

Všech pět respondentů ve VTOS uvedlo, že prvotní kroky povedou za jejich blízkými. R4: „... *mé první kroky by vedly za mou dcerou, synem a matkou. Tohle jsou nejdůležitější lidé v mém životě a jsem jim vděčen za to, že i v situaci, kdy jsem udělal krok vedle, zůstali při mně a věří mi a nezanevřeli na mě. Následně ihned v prvním týdnu bych chtěl nastoupit do práce. Tuto bych chtěl mít zajištěnou u svého posledního zaměstnavatele.*“

Odsouzení po výstupu často narážejí na realitu, která je pro ně velmi zátěžová, což bylo vidět na obou respondentech, kteří jsou již na svobodě, ale zejména na jednom z nich. R1: „*Jak sama víte, byl jsem ve VTOS velmi dlouho a každou chvíli jsem si představoval mé první dny jinak. Záleželo na mé náladě, na situaci... Moje první dny jsem si představoval růžověji, než je skutečnost. A hlavně s mou rodinou.*“

9.1.1 Plány a představa v oblasti finančního zajištění života

Odsouzení samozřejmě vědí, že člověk musí mít finanční prostředky k zajištění svého života či rodiny a všichni respondenti se shodli na tom, že chtějí po výstupu z VTOS pracovat. Dva se měli vracet do práce, kterou jim zajistila jejich rodina, jeden měl v plánu se vrátit k původnímu zaměstnavateli. R4: „*V případě, že by mi to situace nedovolovala, si absolutně, a to zdůrazňuji, absolutně nepřipouštím, že bych práci nesehnal. Jinou variantu prostě neberu v potaz.*“ Ve dvou případech, kdy jsou respondenti už na svobodě, byl vidět střet s realitou, kdy oba nejprve využili dávek sociálního systému. R1: „*Ze začátku jsem chvíli bral dávky, pak jsem si našel slušnou práci.*“ Poslední respondent chtěl práci řešit až po výstupu z VTOS.

9.1.2 Plány a představa v oblasti řešení dluhové problematiky

Dluhy vnímali respondenti shodně jako velké téma, které je zatěžuje a má vliv na mnoho oblastí života, především na rodinu, bydlení a práci. Dva respondenti se vyjadřovali tak, že jsou

po výstupu z VTOS rozhodnutí vstoupit do insolvence a jeden již do insolvence vstoupil během VTOS. R4: „*Jasně, že mám plán, už jsem v insolvenci... a už si to nedám vzít.*“ Jeden respondent z důvodu vysoké míry zadlužení dluhy řešil pouze z čistě pragmatických důvodů a platí nezbytně nutné. R1: „*Mám dluhy a nebudu je řešit, řeším je jen kvůli vypočitatelnosti, chce to PMS, protože se mi nechce platit milionové dluhy, splácím exekuce, které musím. Budu je platit kvůli probaci tři roky, a pak už ne.*“

9.1.3 Plány a představa v oblasti bydlení

Bydlení respondenti prezentovali ve většině jako téma, které mají vyřešené nebo připravené po výstupu z VTOS. Roli může hrát i skutečnost, že při žádosti o PP musí dokládat příslib bydlení, který jim povětšinou poskytuje právě rodina, popřípadě o něj žádají azylové domy. Dva respondenti se také plánovali vrátit k rodině nebo přátelům. R5: „*Bydlení mám zajištěno, tak jsem se nezajímal.*“ Jeden respondent měl zkušenost s ubytovny a azylovými domy v MSK, tudíž v případě nouze by sáhl po tomto řešení. Pro jednoho respondenta bylo bydlení téma, kterého se obával, ale aktuálně ho řešit nechtěl. Jeden z dotazovaných na svobodě bydlel v otcově bytě, další využil prvotní nabídky u přítele a následně se přesunul na ubytovnu. R3: „*Protože dneska vám nedá nikdo na ubytovnu. Vy, když vylezete ven, mi trvalo tři měsíce od státu, aby mi zaplatil vůbec první dávku. Tři měsíce, chápete to?*“ Všichni respondenti se však shodli v tom, že by časem chtěli vlastní bydlení.

9.1.4 Plány a představa v oblasti vztahů a rodiny

Vztahy a rodina bylo nejcitlivějším tématem vůbec a často mu byla věnována menší časová dotace. Z toho usuzuji, že z důvodu citlivosti by si téma zasloužilo samostatnou práci. R4: „*Tak to vůbec netuším. Vězení to naruší takovým způsobem, že ukáže až propuštění, jestli se dá něco ještě spravít, zachránit nebo tuto životní etapu zcela zavřít a jít dál. Mohu říci, jak z vlastní, tak z pozorující zkušenosti, že je tohle asi nejbolestivější věc ve vězení.*“ Tři z nich však zmínili nedostatek návštěv. R6: „*Jsou krátké, tři hodiny měsíčně. Chápu, že jsem ve vězení, ale pořád rodina a udržení vztahu, ať s rodiči nebo manželkou, přítelkyní, dětmi by mělo být na prvním místě.*“

9.2 DVO 2: S jakými informacemi jsou odsouzení ve VTOS obeznámeni?

Předmětem výzkumu nebylo zjišťovat, co konkrétně ve věznicích říkají jednotliví pracovníci. Získané informace jsem hodnotila pouze z poskytnutých informací od respondentů. A zde byly

odpovědi velmi různorodé. R4: „*Co se týká celkové informovanosti v oblasti financí, práce, ubytování ze strany pracovníků věznice, tak tu považuji za velmi dobrou.*“ R3: „*... nikdo se nebaví...*“ Odsouzení získávají informace od sociálních pracovníků, mají možnost zapojit se do aktivit a také zahájit spolupráci s NNO v mnoha oblastech. Záleží na více aspektech, které mohou přístup k informacím ovlivnit, a to motivace a ochota odsouzeného se tématu věnovat, inteligence odsouzeného, chování odsouzeného, možnosti věznice, osoba sociálního pracovníka, NO působící ve VTOS atd. Dalším zdrojem informací pro ně je jejich vlastní síť kontaktů.

9.2.1 Oblast dluhů

Z praxe vím, že velkou roli zde hraje sociální pracovník a jeho angažovanost či porozumění dluhové problematice. Dva respondenti se vyjádřili v tom smyslu, že od sociálního pracovníka dostávají informace potřebné k mapování dluhové problematiky a následnou nabídku možnosti řešení. R6: „*... my máme skvělého sociálního pracovníka, moc nám pomáhá, můžeme se na něj s čímkoliv obrátit...*“ Ostatní vnímali, že potřebné informace získají ze strany NNO. R3: „*Jedině od vás, od neziskovek...*“ Přístup k dluhům vnímali dva respondenti i jako přínos při podání žádosti o PP.

9.2.2 Pracovní uplatnění po VTOS

Pracovní uplatnění po VTOS nevnímali respondenti jako téma, které je s nimi řešeno pracovníky věznice. Spíše jsou povzbuzováni, aby si napsali životopis, popřípadě oslovili někoho z rodiny, aby jim donesl inzeráty, na které odepíšu. Tři respondenti spoléhali na svou rodinu a jeden z nich uvedl i náhled se sebereflexí s důrazem na vlastní zapojení. R3: „*O nikom jiném to není. A dokonce ani rodina nemůže pomoci tomu, že nebudete chodit do práce. Pokud tam je, jo... ta rodina vám může dát to zázemí, a to je to největší, co může ten člověk dostat.*“ Dva respondenti řešili práci i skrze NNO. R4: „*Zajímal jsem se a zjišťoval, ptal a psal... Jsem přesvědčen, že pokud člověk chce, tak práci najde vždy.*“

9.2.3 Bydlení

Ohledně informací o bydlení se mimo jednoho respondenta shodli na tom, že si je nezjišťují, a pokud jsou jim nabídnuty, a to od NNO, tak jim nevěnují pozornost. Většinou spoléhají na své zdroje, tzn. rodinu a přátele, nebo se opírají o svou vlastní zkušenost. Pouze jeden respondent si informace zjišťoval jako zadní vrátka pro případ, že by mu nevyšla dohoda s rodinou.

R2: „... informace si tak zjišťuji pro případ ztroskotání dohody s rodinou.“

9.3 DVO 3: Jaké informace považují samotní odsouzení za důvěryhodné a hodlají je využít?

9.3.1 Zdroje a důvěryhodnost informací

Příchozí informace respondenti rozdělili do třech kanálů: od pracovníků věznice, od NNO a od blízkých a rodinných příslušníků. Respondenti našli shodu v tom, že pro ně jsou informace poskytované pracovníkem věznice nedůvěryhodné už z principu. R3: *„Důvěryhodnost... je to jen jejich aktivita, kterou musí splnit.“* R4: *„Tohle osobně považuji za chybu spousty zaměstnanců, kteří po x letech práce jako by přestali rozlišovat mezi rozdílnou inteligencí, osobností, povahou jednotlivce atd. Takže občas považuji některé rozhovory za zcela absurdní. Prostě je to mukl a tečka.“*

Čtyři dotazovaní se shodli na tom, že o něco lépe vnímají informace od NNO. R2: *„... vy aspoň víte, o čem mluvíte.“*

Všichni se shodli na tom, že nejlépe vnímají informace, které přicházejí od jejich blízkých.

9.3.2 Využití informací

V oblasti práce panovala u respondentů shoda. Informace využít nechtěli nebo nevyužili, ve třech případech se spoléhali na své schopnosti a zkušenosti z minulosti, dva na rodinu a jeden uvedl, že si obnoví znovu živnost.

V oblasti bydlení měli představu o bydlení u rodiny tři respondenti, jeden dotazovaný uvedl, že půjde na azylový dům. Jeden respondent se po výstupu nastěhoval do otcova bytu a další se ubytoval v azylovém domě, který si zajistil vlastními silami.

S NO si další spolupráci v jakékoliv z oblastí dovedou po výstupu představit všichni respondenti. V oblasti dluhů zmínili návaznou spolupráci s NNO, kterou považují za jistou dva respondenti.

Konkrétní dílčí kroky k řešení dluhů podnikli všichni respondenti ve VTOS, ať už samotným mapováním dluhů, komunikací s věřiteli či samotným vstupem do insolvenčního řízení.

9.4 Souhrn a interpretace dat

V této části práce uvedu, k jakým poznatkům jsem na základě svého výzkumu dospěla a zda se naplnil cíl bakalářské práce. Chci porovnat možnosti a tok informací o těchto možnostech směrem k odsouzeným v oblasti bydlení, práce, dluhové a vztahové problematiky. Tématem práce je **Strategie odsouzených opouštějící VTOS a možnost využití podpory v rámci MSK.**

Dále chci porovnat názory jednotlivých odsouzených, přičemž společným ukazatelem je VTOS v délce více než tři roky a návrat do MSK.

Cíl byl rozdělen na tři dílčí výzkumné otázky:

DVO1: Jakou představu mají odsouzení o svém životě po propuštění?

Výzkum ukázal, že odsouzení mají představu o svém životě po propuštění navázanu na svou rodinu a blízké. Přestože se vztahům v rozhovoru nechtěli příliš věnovat, spoléhají se na ně, získávají od nich informace a těmto informacím také nejvíce důvěřují. Mají v plánu žít řádný život, ale příliš nepočítají s komplikacemi nebo si nepřipouštějí jinou realitou, která může nastat.

DVO 2: S jakými informacemi jsou odsouzení ve VTOS obeznámeni?

Výzkum ukázal na dvě zásadní oblasti:

- Neexistuje jednotná metodika ani přístup k odsouzeným pro pracovníky věznice, a proto nelze říct, že každý odsouzený opouští VTOS s potřebnými informacemi.
- Individualita odsouzeného hraje klíčovou roli, zejména jeho aktivita, kognitivní schopnosti, motivace apod.; ty pak používá k tomu, aby získal relevantní informace, a to přes pracovníky věznice, rodiny či NNO.

DVO 3: Jaké informace považují samotní odsouzení za důvěryhodné a hodlají je využít?

Výzkum ukázal, že za nejdůvěryhodnější považují informace od blízkých, velkou váhu připisují informacím od NNO a nejméně důvěryhodné jsou pro ně informace od pracovníků vězeňské služby.

Práce měla odpovědět na hlavní otázku: **Jaké strategie mají odsouzení opouštějící VTOS a jaké mají možnosti využít podporu v rámci MSK?**

Cíl práce se mi podařilo naplnit napůl, jelikož výzkum nebyl schopen identifikovat konkrétní strategie odsouzených, a to z důvodu malého počtu respondentů. Možnosti podpory v rámci MSK jsem zmapovala v teoretické části.

Diskuse a doporučení pro praxi

V dostupných člancích, knihách a publikacích zainteresovaných subjektů toho o pachatelích trestných činů, práci s nimi, postupech a dalších informacích nalezneme mnoho. Odborná veřejnost vede diskuse, zda jít k nápravě formou restrikce nebo restorativní justice, přičemž obojí se soustředí na praxi a metodologii práce.

Výsledky výzkumného šetření měly zjistit strategie odsouzených opouštějících VTOS a možnosti jejich podpory v rámci MSK. Analýza v teoretické části ukázala, že i když je proces resocializace podporován ve VTOS a příslušnými aktéry po výstupu, nemají tyto programy zacházení a další postupy velký efekt. IKPS ve výzkumu na efektivitu Z3 uvádí, že programy zacházení nemají vliv na změnu chování a Škarýdová (2013) dokonce resocializační funkce označuje za neuspokojivé. Vězeňský systém je těžkopádný a velmi těžce reaguje na jakoukoliv změnu. Jak tedy podpořit odsouzeného? Všichni respondenti z výzkumu měli chuť žít život jinak, shodným faktorem byla touha po změně.

Pokrytí MSK službami pro tuto CS není dostačující, přestože snaha systému v této oblasti existuje, stejně jako snaha saturace potřeb odsouzených. Příliš se ale nemění těžkopádnost systému a informovanost o samotných možnostech podpory, které respondenti vesměs reflektovali jako nedostačující, případně dostačující, ale pro ně nevyužitelné. Informace, které jsou předávány odsouzeným před výstupem jsou různorodé. Výsledky výzkumného šetření tedy podle mě odhalily problematickou oblast, a to chybějící metodiku, která by vymezovala informace pro odsouzeného před výstupem z VTOS cílené na region, do kterého se vrací. Nabízí se otázka, zda za předpokladu, že je tím důvěryhodným zdrojem rodina, nezamířit cílenější sociální práci tam. Ale je to vůbec možné? Odpověď bude individuální za každou jednotlivou rodinu s ohledem na vztahy v ní. Strategie odsouzených byly shodné v tom, že se nechtějí navrátit k původnímu stylu života, přičemž za nejlepší motivaci (a následnou pomocnou ruku) považovali rodinu nebo blízké přátele.

Přínos této práce vnímám zejména v tom, že může přispět k zahájení diskuse o účinnosti poskytování informací odsouzeným před výstupem z VTOS, a to s ohledem na kraj, do kterého se chtějí vrátit.

Závěr

Cílem bakalářské práce **Strategie odsouzených opouštějící VTOS a možnost využití podpory v rámci MSK** bylo zaměřit se na odsouzené, kteří opouštějí VTOS po více jak třech letech, a zjistit, s jakými strategiemi a plány vycházejí, jakou mají podporu v MSK a jak moc tuto podporu chtějí využít.

Cíl práce jsem naplňovala kvalitativním šetřením formou polostrukturovaného rozhovoru s šesti respondenty, který byl proveden osobně nebo písemnou komunikací. Výzkum byl realizován s malým referenčním vzorkem, a proto nemůže sloužit jako obecný závěr o strategiích odsouzených, kteří opouštějí VTOS. Analýzou rozhovorů jsem identifikovala různorodé oblasti, jež odsouzení před výstup z VTOS řeší. Zajímavý a obohacující pro posouzení by byl hlubší několikanásobný navazující rozhovor, ideálně po výstupu z VTOS, který by poukázal na rozdílnost plánů a reálnou využitelnost poskytovaných informací. To však i vzhledem k rozsahu bakalářské práce nebylo možné.

Je nutné zohlednit limit výzkumu a jeho ovlivnění záměrným výběrem a vzorkem skládajícího se z klientů RUBIKON Centra, se kterými se setkávám ve svém zaměstnání. Výzkum tedy může být zkreslen tím, že byli vybíráni a s účastí ve výzkumu souhlasili spíše odsouzení, s nimiž mám již vybudován nějaký vztah a kteří jsou komunikativní.

Bakalářská práce se skládá ze dvou základních částí. První, teoretická je část kompilační a vymezuje CS, dále se věnuje kriminálnímu chování a procesu prizonizace včetně jeho aktérů; dále mapuje možnosti návazných služeb v MS po VTOS a poté se věnuje motivaci, životním strategiím a podobným realizovaným výzkumům.

Druhá, praktická část představuje samotný kvalitativní výzkum, v němž jsou popsány použité metody, postupy sběru a analýzy dat, na které navazuje interpretace výsledků výzkumu. Hlavní výzkumný úkol je konkretizován prostřednictvím dílčích výzkumných otázek, kompletní výsledky analýzy těchto dat jsou uvedeny ve čtvrté kapitole.

Bakalářská práce propojuje informace, jež odsouzení získávají při VTOS, s reálnými službami poskytovanými v rámci MSK a poukazuje na saturaci potřeb odsouzených. Práce v tomto rozsahu nemůže svými výsledky tyto dvě oblasti nijak výrazně ovlivnit a vlastně ani nemůže nějak výrazně přispět k většímu využívání těchto informací či podpory jednotlivými odsouzenými. Přesto se domnívám, že může být přínosem zejména jako argument pro ty, kdo mají zájem chtít zjistit reálné potřeby odsouzených před výstupem a zahájit diskusi na téma

poskytování informací odsouzeným před výstupem z VTOS s ohledem na region, do kterého se chtějí vrátit.

Získané informace jsem se snažila reprodukovat přehledně a komplexně. Při psaní bakalářské práce jsem zúročila informace, jež jsem nabyla studiem oboru Charitativní a sociální práce.

Bibliografický seznam

Literární zdroje:

BĚLÍKOVÁ, Petra, 2013. Jak funguje výstupní oddělení. *České vězeňství*. 1, 16–17. ISSN 1213-9297.

BLATNÍKOVÁ, Šárka a kol., 2004. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 80-7338-024-2.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-138-0.

DAVIDOVÁ, Ivana a kol., 2010. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-628-4.

DRAHÝ, František, Jindřich HŮRKA a Michal PETRAS, 2018. *SARPO: Charakteristiky odsouzených v českých věznicích*. Praha: Vězeňská služba ČR. ISBN 978-80-270-5197-7.

GIDEON, Lior a Hung-En SUNG 2010. *Rethinking corrections: Rehabilitation, Reentry, and Reintegration*. Thousand Oaks: SAGE Publications. ISBN 978-14129-7019-8.

GRŮVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2014. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-614-3.

HARTL, Pavel, 2004. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8803-1.

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

HENDRYCH, Igor, 2012. Možný přínos teorií sociální práce pro klienty po výkonu trestu odnětí svobody. *Sociální práce*. 2, 59–69. ISSN 1805-885X.

KOLOMAZNÍKOVÁ, Hana, 2021. *Motivace odsouzených ve výkonu trestu ke změně disociálního životního stylu*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Lorenzová, Jitka.

- MAŘÁDEK, Vladimír, 2005. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7368-002-5.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-680.
- MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.
- NETÍK, Karel, Stanislav HÁJEK a Daria NETÍKOVÁ, 1997. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-717-9177-6.
- PATTON, Michael Quinn, 2002. *Qualitative research and evaluation methods*. 3. vyd. London: Sage Publications. ISBN 0-7619-1971-6.
- PLHÁKOVÁ, Alena, 2004. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1086-6.
- PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA, 2014. *Andragogický slovník*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4748-4.
- REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SAUNDERS, Bill, WILKINSON Celia a Tania TOWERS, 1999. *Motivace a závislá chování: teoretická hlediska*. In: Rotgers Frederick. a kol., 1999. *Léčba drogových závislostí*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-836-9.
- STRAUSS, L. Anselm a Juliet CORBIN, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce. ISBN 80-858-3460-X.
- ŠÁMAL, Pavel a kol., 2009. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-109-3.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

TOMÁŠEK, Jan, 2017. *Zaměstnání jako faktor desistence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-166-0.

TOMEŠ, Igor, 2011. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-868-5.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.

Elektronické zdroje:

ASOCIACE ORGANIZACÍ V OBLASTI VĚZEŇSTVÍ, 2023. *Mapa organizací*. *Aoov.cz* [online]. © 2023 [cit. 2023-01-26]. Dostupné z: <https://aoov.cz/mapa-organizaci/>

HAVLIŠOVÁ, Lucie, 2022. Vězně je třeba zaměstnávat, většina z nich má dluhy. In: *Cesivpravu.cz* [online]. 23. 3. 2022 [cit. 2023-01-19]. Dostupné z: <https://www.cesivpravu.cz/blog/vezne-je-potreba-zamestnavat-drtiva-vetsina-z-nich-ma-dluhy>

LMC, 2015. Ze šikmé plochy zpět do práce. In: *Magazin.lmc.eu* [online]. 27. 2. 2015 [cit. 2022-11-08]. Dostupné z: <https://magazin.lmc.eu/clanky/ze-sikme-plochy-zpet-do-prace/>

MAGISTRÁT MĚSTA OSTRAVY, 2022. *Strategie prevence kriminality statutárního města Ostravy na období 2023–2027* [online]. Ostrava: Magistrát města Ostravy [cit. 2023-01-19]. Dostupné z: <https://socialniveci.ostrava.cz/wp-content/uploads/2022/09/STRATEGIE-PK-Ostrava-2023.pdf>

MÄSIAROVÁ, Lucie, 2022. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2021* [online]. Praha: Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky [cit. 2023-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2023. *Strategie sociálního začleňování 2021–30* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Strategie+soci%C3%A1ln%C3%ADho+za%C4%8Dle%C5%88ov%C3%A1n%C3%AD+2021-2030.pdf/fdf1647d-ebf7-efe3-e797-efcf865cb171>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR, 2015. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepc-e-vezenstvi.pdf>

MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ, 2020. *Základní přehled systémů sociální ochrany obyvatel ČR se zaměřením na území Moravskoslezského kraje* [online]. Ostrava: Moravskoslezský kraj, Odbor sociálních věcí [cit. 2023-01-19]. ISBN 978-80-7576-046-3. Dostupné z: <https://www.msk.cz/assets/temata/socialni/zakladni-prehled-systemu-socialni-ochrany-obyvatel-cr-se-zamerenim-na-uzemi-moravskoslezskeho-kraje.pdf>

NOVÁK, Petr, Tereza RASZKOVÁ a Petra ZHRŮVALOVÁ, 2019. Multidisciplinární pohled na proces přípravy reintegrace odsouzených ve výstupních oddílech v českém penitenciárním prostředí. *Sociální práce* [online]. 19(6), 40–58 [cit. 2022-10-14]. ISSN 1213-6204. Dostupné také z: https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2021/12/SP6-2019_web.pdf

OTÁHALOVÁ, Ivana, 2013. *Motivace odsouzených k zařazení do práce*. Liberec [online]. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci [cit. 2022-10-11]. Vedoucí práce Sochůrek, Jan. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/14117/BP.ivana.otahalova.pdf?sequence=1>

POLÁCHOVÁ, Jana, 2011. *Penitenciární a postpenitenciární péče v České republice*. Praha [online]. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta [cit. 2022-10-14]. Vedoucí práce Lorenzová, Jitka. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/48872/DPTX_2010_1__0_287404_0_96707.pdf?sequence=1&isAllowed=y

POSPÍŠILOVÁ, Anna, 2020. *Orální historie – soudobé dějiny*. Praha [online]. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií [cit. 2022-10-14]. Vedoucí práce Hlaváček, Jiří. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/116813/120353411.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

STLOUKALOVÁ, Kateřina, 2022. *Sociální faktory desistence a úspěšná reintegrace po návratu z výkonu trestu odnětí svobody*. Praha [online]. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta [cit. 2023-01-19]. Vedoucí práce Novák, Petr. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/177359/120429433.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

ŠKARÝDOVÁ, Anna, 2013. *Resocializační funkce výkonu trestu odnětí svobody a její efektivita*. Praha [online]. Balakářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd [cit. 2022-10-14]. Vedoucí práce Hejzlarová, Eva. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/70965>

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, 2017. *Strategický rámec Česká republika 2030* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky [cit. 2022-11-19]. ISBN 978-80-7440-188-6. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/CR-2030/Strategicky-ramec-CR-2030-compressed.pdf>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2022. *Statistické údaje VS ČR* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky [cit. 2023-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2022/msh05-2022.pdf>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2023. Program zacházení. *Vscr.cz* [online]. © 2023 [cit. 2023-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/program-zachazeni>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2023. Sarpo. *Vscr.cz* [online]. © 2023 [cit. 2023-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/sarpo>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2023. Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky. *Vscr.cz* [online]. © 2023 [cit. 2023-01-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>

WAYBACK, 2023. WayBack for whom? *Wayback.no* [online]. © 2023 [cit. 2023-01-19]. Dostupné z: <https://www.wayback.no/>

Legislativní normy:

Nařízení vlády č. 361/2017 Sb. o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 169/1999 Sb., Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 40/2009 Sb., Zákon trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

Zákon č. 333/2020 Sb. zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Tabulky

Tabulka 2: Tazatelské okruhy k výzkumným otázkám.....	38
--	----

Přílohy

Příloha číslo 1: Rozšířené zpracování CS.....	57
---	----

Příloha číslo 2: Dopis respondentům do VTOS.....	65
--	----

Příloha číslo 3: Okruhy otázek.....	66
-------------------------------------	----

Příloha číslo 1: Rozšířené zpracování CS

V České republice je trestní právo odvětvím veřejného práva a součástí právního řádu; chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob a dalších subjektů, jakož i právem chráněné zájmy společnosti a státu, včetně ústavního zřízení České republiky. Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších změn (dále jen trestní zákoník), vymezuje zejména, co je trestný čin, stanoví podmínky trestní odpovědnosti, okolností vylučujících trestní odpovědnost a důvody zániku trestní odpovědnosti, druhy trestních sankcí, které jsou jedním z nepostradatelných nástrojů sloužících k udržení společenského pořádku, k ochraně základních právních hodnot a zájmů, na nichž má společnost životní zájem, způsob jejich ukládání, výkonu i zániku jejich výkonu, včetně podmínek zahlazení odsouzení. Bez stanovení pravidel a druhu sankcí by bylo soužití v lidské společnosti nemyslitelné, přičemž plněním této ochranné funkce je právním důvodem existence trestněprávních sankcí, vázaných na trestné činy předvídané trestním zákoníkem. (Šámal a kol., 2009, s. 2–5)

Trest odnětí svobody je univerzálním druhem trestu, protože je možné ho uložit za každý trestný čin, a to jak přečin, tak i zločin, a kterémukoli dospělému pachateli. Podle § 52 odst. 2 a 3 trestního zákoníku se jedná o nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a výjimečný trest. Je však také druhem trestu nejpřísnějším, proto zákon předpokládá, že ho bude soud ukládat pouze v případě, že mírnějšími druhy trestu nespojenými s odnětím svobody nelze dosáhnout účelu trestu, anebo v případech, kdy jde o typově nejzávažnější trestné činy a trest odnětí svobody je jedinou možnou sankcí. Horní hranice trestu odnětí svobody je za každý trestný čin vždy stanovena, trestní zákoník však většinou nevymezuje nejnižší možnou výměru trestu odnětí svobody. Trestní zákoník dále stanoví obligatorně, že VTOS je realizován ve věznicích. (Šámal a kol., 2009, s. 646–653)

Trestné činy se dle trestního zákoníku dělí na:

- přečiny – jedná se o všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let,
- zločiny – jedná se o všechny ostatní trestné činy, které nejsou dle trestního zákoníku přečiny, z čehož plyne, že se jedná o všechny ostatní úmyslné trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody převyšuje pět let; v rámci zločinů je vymezena ještě speciální kategorie – zvlášť závažné zločiny, jimiž jsou všechny úmyslné trestné činy, na

něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. (Šámal a kol., 2009, s. 108)

CS zkoumaných osob, které opouštějí VTOS po více jak třech letech uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody, můžeme rozdělit do dvou skupin, a to na:

- osoby, které jsou propuštěny z VTOS po splnění uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody o výměře tří let a více a které šly tedy na pevný výstup – především se jedná o osoby, jež svým protiprávním jednáním spáchaly přečiny nebo zločiny;
- osoby s uloženými delšími nepodmíněnými tresty odnětí svobody, které žádají o podmíněné propuštění – jedná se o osoby, jež svým úmyslným protiprávním jednáním spáchaly zločiny (horní hranice trestní sazby odnětí svobody převyšuje pět let) nebo zvláště závažné zločiny (horní hranicí trestní sazby odnětí svobody převyšuje deset let).

Trestné činy jsou v trestním zákoníku specifikovány v části druhé (zvláštní části) do 13 hlav. U obou skupin jsem vybrala některé trestné činy z hlavy první až sedmé, které tyto skupiny charakterizují; vybrala jsem nejnižší výměru trestu, která souvisí s danými skupinami:

HLAVA I: Trestné činy proti životu a zdraví				
název trestného činu	paragraf	odstavec	Rozdělení do skupin	výměra trestu
Vražda	§ 140	1	2 skupina	10 až 18 let
Zabití	§ 141	1	1 a 2 skupina	3 až 10 let
Těžké ublížení na zdraví	§ 145			
Vražda novorozence dítěte matkou	§ 142		1 a 2 skupina	3 až 8 let
Usmrcení z nedbalosti	§ 143	2	1 a 2 skupina	1 až 6 let
Účast na sebevraždě	§ 144	2	1 a 2 skupina	2 až 8 let
Šíření nakažlivé lidské nemoci	§ 152			
Ublížení na zdraví	§ 146	2	1 skupina	1 až 5 let
		3	2 skupina	2 až 8 let
Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení	§ 149	1	1 skupina	6 měsíců až 5 let
		2	2 skupina	2 až 8 let
Neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku	§ 151		1 skupina	až na 5 let
Rvačka	§ 158	2	1 skupina	6 měsíců až 5 let
		3	2 skupina	2 až 8 let

HLAVA II: Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

název trestného činu	paragraf	odstavec	Rozdělení do skupin	výměra trestu
Obchodování s lidmi	§ 168	1	1 a 2 skupina	2 až 10 let
Loupež	§ 173			
Svěření dítěte do moci jiného	§ 169	2	1 a 2 skupina	2 až 8 let
Zbavení osobní svobody	§ 170	1	1 skupina	2 až 8 let
		2	2 skupina	5 až 12 let
Vydírání	§ 175	1	1 skupina	6 měsíců až 4 léta
		2	2 skupina	2 až 8 let

HLAVA III: Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

název trestného činu	paragraf	odstavec	Rozdělení do skupin	výměra trestu
Znásilnění	§ 185	1	1 skupina	6 měsíců až 5 let
		2	1 a 2 skupina	2 až 10 let
Pohlavní zneužití	§ 187	1	1 a 2 skupina	1 až 8 let
Kuplířství	§ 189	1	1 skupina	6 měsíců až 4 léta
		2	2 skupina	2 až 8 let
Zneužití dítěte k výrobě pornografie	§ 193	1	1 skupina	1 až 5 let
		2	2 skupina	2 až 6 let

HLAVA IV: Trestné činy proti rodině a dětem

název trestného činu	paragraf	odstavec	Rozdělení do skupin	výměra trestu
Opuštění dítěte nebo svěřené osoby	§ 195	2	1 skupina	1 až 5 let
Únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou	§ 200	3	2 skupina	2 až 8 let
Týrání svěřené osoby	§ 198	1	1 skupina	1 až 5 let
		2	2 skupina	2 až 8 let
Týrání osoby žijící ve společném obydlí	§ 199	1	1 skupina	6 měsíců až 4 léta
		2	2 skupina	2 až 8 let

HLAVA V: Trestné činy proti majetku

název trestného činu	paragraf	odstavec	Rozdělení do skupin	výměra trestu
Krádež	§ 205	3	1 skupina	1 až 5 let
Zpronevěra	§ 206			
Podvod	§ 209	4	2 skupina	2 až 8 let
Neoprávněné užívání cizí věci	§ 207	3	1 skupina	1 až 5 let
Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru	§ 208	3	1 skupina	6 měsíců až 5 let
Pojistný podvod	§ 210	4	1 skupina	1 až 5 let
Úvěrový podvod	§ 211			
Dotační podvod	§ 212	5	2 skupina	2 až 8 let
Podílnictví	§ 214	2	1 skupina	6 měsíců až 5 let
Legalizace výnosu z trestné činnosti	§ 216	3	2 skupina	1 až 6 let
Ztajení věci	§ 219	2	1 skupina	6 měsíců až 5 let
Porušení povinnosti při správě cizího majetku	§ 220	3	2 skupina	2 až 8 let
Poškození věřitele	§ 222	3	1 skupina	6 měsíců až 5 let
		4	2 skupina	3 až 8 let
Poškození cizí věci	§ 228	3	1 skupina	6 měsíců až 3 léta
		4	2 skupina	2 až 6 let
Neoprávněný přístup k počítačovému systému a neoprávněný zásah do počítačového systému nebo nosiče informací	§ 230	4	1 skupina	1 až 5 let
		5	2 skupina	3 až 8 let

HLAVA VI: Trestné činy hospodářské

název trestného činu	paragraf	odstavec	Rozdělení do skupin	výměra trestu
Padělání a pozměňování peněz	§ 233	1	1 skupina	1 až 5 let
Neoprávněná výroba peněz	§ 237	2	2 skupina	3 až 8 let
Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku	§ 234	2	1 skupina	1 až 5 let
		3	2 skupina	3 až 8 let
Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby	§ 240	2	1 skupina	2 až 8 let
		3	2 skupina	5 až 10 let
Neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby	§ 241	2	1 skupina	1 až 5 let
Porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží	§ 244	3	2 skupina	2 až 8 let
Porušení práv k ochranné známce a jiným označením	§ 268	3	1 skupina	6 měsíců až 5 let
		4	2 skupina	3 až 8 let
Porušení chráněných průmyslových práv	§ 269	2	1 skupina	6 měsíců až 5 let
		3	2 skupina	3 až 8 let
Porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi	§ 270	2	1 skupina	6 měsíců až 5 let
		3	2 skupina	3 až 8 let

HLAVA VII: Trestné činy obecně ohrožující

název trestného činu	paragraf	odstavec	Rozdělení do skupin	výměra trestu
Obecné ohrožení	§ 272	1	1 skupina	3 až 8 let
		2	2 skupina	8 až 12 let
Nedovolené ozbrojování	§ 279	3	1 skupina	6 měsíců až 5 let
Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu	§ 284	4	2 skupina	2 až 8 let
Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy	§ 283	1	1 skupina	1 až 5 let
		2	2 skupina	2 až 10 let
Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu	§ 286	1	1 skupina	až 5 let
		2	2 skupina	2 až 10 let

U druhé skupiny se jedná především o osoby žádající o podmíněné propuštění (dále jen PP). Podmínky pro podmíněné propuštění ustanovuje trestní zákoník v § 88, který byl novelizován zákonem č. 333/2020 Sb. Podmíněné propuštění zmírňuje již uložený a vykonávaný nepodmíněný trest odnětí svobody. Podstata podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody záleží v tom, že se odsouzenému zbytek výkonu trestu promine pod podmínkou, že ve výkonu trestu prokázal svým chováním a plněním svých povinností polepšení a v určité, soudem stanovené době, lze čekat jeho osvědčení, tedy že povede řádný život a vyhoví podmínkám, které mu určil soud, popřípadě soud může přijmout záruku např. se jedná o přísliby k bydlení či zaměstnání. O podmíněném propuštění z trestu odnětí svobody podle § 331 zákona č. 141/1996 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších změn rozhoduje soud na návrh odsouzeného, státního zástupce nebo ředitele věznice, v níž se vykonává trest, nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání.

Soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže odsouzený:

- vykonal alespoň **1/2** uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody – § 88 odst.1 písm. a) trestního zákoníku,
- vykonal alespoň **1/3** uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody, avšak za podmínek, že odsouzený doposud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody a nebyl odsouzen za zvlášť závažný zločin (horní hranice trestní sazby je v tomto případě 10 let) – § 88 odst.1 písm. b) trestního zákoníku:
 - kterým byla nebo měla být způsobena smrt, nejde-li o trestný čin zabití podle § 141 odst. 1,
 - kterým byla nebo měla být způsobena těžká újma na zdraví,
 - jehož znakem je spáchání na těhotné ženě nebo na dítěti,
 - který spáchal jako člen organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nebo zvlášť závažný zločin účasti na organizované zločinecké skupině (§ 361),
 - který spáchal v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání teroristického trestného činu, trestného činu účasti na teroristické skupině (§ 312a), financování terorismu (§ 312d), podpory a propagace terorismu podle § 312e odst. 3 nebo vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f), nebo který

je uveden v hlavě třetí, sedmé, deváté, dvanácté a třinácté zvláštní části trestního zákoníku nebo v odstavci 4.

- odsouzený za **přečin** prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu odnětí svobody již není třeba, může ho soud podmíněně propustit i před tím, než vykonal část trestu stanoveného v předchozích dvou bodech, tedy před vykonáním **1/2** nebo **1/3** trestu, soud však nevyhoví návrhu ředitele věznice na podmíněné propuštění odsouzeného na svobodu, jen v případě, že by odsouzený po propuštění na svobodu nevedl řádný život – § 88 odst. 2 trestního zákoníku,
- vykonal alespoň **2/3** uloženého trestu odnětí svobody za trestné činy, které jsou vyjmenovány v § 88 odst. 4 trestního zákoníku, např. se jedná o trestný čin vraždy (§ 140), zabití podle § 141 odst. 2, těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 3 apod.,
- vykonal alespoň **20 let** uloženého výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí – § 88 odst. 5 trestního zákoníku.

Podle § 88 odst. 3 trestního zákoníku soud při rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného za **zločin** dále přihlédne k tomu, zda odsouzený:

- včas nastoupil do VTOS,
- částečně nebo zcela nahradil či jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem,
- vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem,
- před nástupem VTOS vykonal ochranné léčení.

		2019	2020	2021
Počet vězňených osob /z toho ve VTOS		21 048 / 19 155	19 286 / 17 612	18 748 / 17 243
Žen mezi vězňenými osobami		1 746	1568	1 411
Počet pracovníků VS ČR/ z toho příslušníci VS ČR		11 312 / 7 000	11 318 / 6 993	11 220 / 6 964
Přeplněnost věznic		104 %	102,27 %	94,76 %
Četnost odsouzení	1-2 roky	4 486	4 047	3915
	3–5 let	3 190	2 987	2875
Nejvíce odsouzených podle věku	30–40 let	9 679	9 013	6253
Vzdělání odsouzených	Základní škola	45,77 %	47 %	47,53 %
	Nedokončené nebo zvláštní vzdělání	4,11 %	3,96 %	3,90 %
Prvotresty		36 %	35,18 %	34,44 %
Kladně vyřízená PP		3077	3255	2 988
Nejčastější trestné činy	Krádež	7 914	7 302	7057
	Maření	2 987	2 887	3 001
	Porušení domovní svobody	2 655	2 445	2 397
Propuštění z VTOS		11 491	11 082	10 190
Počet podmíněně propuštěných z celkového počtu propuštěných z VTOS		3 077	3 255	2988
Nástup do VTOS		10 864	9 249	8 616

Příloha číslo 2: Vzor dopisu pro respondenty do VTOS

Vážený pane,

dovoluji si Vás oslovit s žádostí o spolupráci na mé bakalářské práci v rámci studia oboru Sociální a charitativní práce na Univerzitě Palackého v Olomouci. A předem děkuji a vážím si každé minuty, kterou se rozhodnete tomuto věnovat. Téma mé práce je **Strategie odsouzených opouštějících výkon trestu odnětí svobody a možnost využití podpory v rámci Moravskoslezského kraje.**

Nejprve bych Vás chtěla ujistit, že veškeré informace budou zpracovány zcela anonymně, jelikož chápu, že se jedná o data důvěrného charakteru, a přebírám za to plnou zodpovědnost.

Mým cílem je zmapovat informace, které jsou Vám poskytovány před výstupem a porovnat je s vašimi plány, které hodláte realizovat. Konkrétně se mi jedná o **oblast financí a s ní souvisejících oblastí práce, ubytování a vztahy.**

Ráda bych, abyste svými slovy popsal svoji představu prvního dne, týdne, měsíce... Nebojte se rozepsat a popsat vše, co považujete za důležité. Např. jak si představujete, že to bude, co myslíte, že máte zajištěno a připraveno. Co konkrétního jste se dozvěděl ve věznici nebo z jiných zdrojů a co z toho je pro vás užitečné a hodláte využít, a to ve výše zmíněných oblastech.

Budou to velmi cenné informace ☺. Důležité pro mne je, aby byly odpovědi upřímné a abyste se při odpovídání cítil dobře, nikoli pod tlakem.

Nerada bych, aby můj výzkum působil jako dotazník, ale jako nástroj naslouchat lidem před výstupem z vězení, sjednotit pohledy a případně pojmenovat potřebu, která není před výstupem ošetřena a je žádoucí.

Pokud se rozhodnete mi pomoci a přispějete svým příběhem, postojem, názorem a informacemi, tak Vám děkuji.

Ještě jednou děkuji a přeji vše dobré.

Jana Dobešová

Příloha č. 3: Okruhy otázek

- Délka Vašeho současného výkonu trestu?
- Kam plánujete svůj návrat po výkonu trestu (město či kraj)?

Oblast – práce

- Plánujete po výstupu pracovat?
- Budete se vracet do původního zaměstnání?
- Máte nějakou představu o novém zaměstnání?
- Cítíte se dostatečně informován/a o možnostech, které máte?
- Od koho jste informace získal/a?
- Máte v plánu těchto informací využít a proč?
- Byly pro Vás tyto informace dostačující?

Oblast – finance

- Máte představu o Vašem finančním zajištění po výstupu (ÚP, dávky, práce...)?
- Pokud máte dluhy a chcete je řešit nebo již řešíte, považujete se za dostatečně informovaného/informovanou?
- Od koho jste informace získal/a?
- Máte v plánu těchto informací využít a proč?
- Byly pro Vás tyto informace dostačující?

Oblast – bydlení

- Víte nebo máte představu, kam se budete po propuštění vracet?
- Cítíte se být dostatečně informován/a o možnostech, které máte?
- Od koho jste informace získal/a?
- Máte v plánu těchto informací využít a proč?
- Byly pro Vás tyto informace dostačující?

Oblast – vztahy

- Budete se vracet k rodině, nebo jinam?
- Jak to vidíte ve vztazích v krátké i vzdálenější budoucnosti?

Obecně

- Co vnímáte jako důležité, abyste měl/a zajištěné před výstupem z VTOS?
- Vnímáte informace, které jsou Vám poskytovány, jako dostačující při představě, že byste je chtěl/a využít?
- Jsou pro Vás tyto informace užitečné a důvěryhodné?
- Vnímáte nedostatek v některé oblasti?
- Co jiného máte v plánu po výstupu z VTOS?

Anotace

Začlenění osob po výkonu trestu odnětí svobody je společností vnímáno jako nereálné. Větší část společnosti se domnívá, že cílová skupina je nenapravitelná a obává se jí, stejně jako se obává poskytnout těmto lidem (další) šanci, aby se bez problémů začlenili do normálního života. Proto jsem se rozhodla zpracovat bakalářskou práci na téma **Strategie odsouzených opouštějící výkon trestu odnětí svobody a možnost využití podpory v rámci Moravskoslezského kraje**. Práce se zaměřuje na odsouzené, kteří opouštějí věznice po více jak třech letech, snaží se identifikovat jejich strategie, mapuje možnosti podpory regionu a poukazuje na informace, které jsou odsouzeným poskytovány, a na důvěryhodnost, kterou zdrojům odsouzení přikládají.

Abstract

Inclusion of people after imprisonment is perceived by the society as unrealistic and most of them believe that the target group is irredeemable, they are afraid of it as well as providing another chances, therefore I decided to prepare a bachelor thesis on the topic of Strategies of convicts leaving imprisonment and the possibility of using support within the Moravian-Silesian region. The thesis focuses on convicts leaving prisons after more than 3 years, tries to identify their strategies, maps the possibilities of support in the region and highlights the information provided to convicts and the credibility given to resources by convicts.